

Tisdagen den 5 juni

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av fru andre vice talmannen.

§ 1 Ny regeringsform och ny riksdagsordning m. m. (forts.)

Fortsattes överläggningen angående konstitutionsutskottets betänkande nr 26.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Fru talman! Det har varit en omfattande debatt med många intressanta synpunkter, och om man gör en återblick på behandlingen av denna fråga kan man sammanfattningsvis säga, att sista fasen i skapelsen av en ny grundlag – den har varit förlagd till konstitutionsutskottet – ändå på ett utmärkt sätt har anslutit sig till tidigare arbete i utredningar, partiledarförhandlingar och Kungl. Maj:ts kansli.

Vi har väl i stort sett lyckats uppfylla två villkor, som bör gälla för en grundlagsändring: Den skall kunna bidra till en förbättring av demokratins arbetsvillkor, och den bör kunna omfattas av alla demokratiska meningsriktningar. Jag tycker det har varit en styrka i konstitutionsutskottets behandling av denna fråga att i utskottet har funnits tre ledamöter av grundlagberedningen – ordföranden herr Hilding Johansson, centerföreträdaren herr Fiskesjö och moderatföreträdaren herr Hernelius.

Jag har med intresse följt också Björn Molins engagemang i denna fråga, och jag har tyckt att man hos honom har kunnat iakttä ett intresse av att verka för samlande lösningar i de stora frågorna, även om han i vissa fall – det gäller kanske framför allt diskussionen om talmannens roll i regeringsbildningen; jag blev erinrad om detta före middagsuppehållet – hänfallit åt statsrättsteoretikerns strävan att, som någon har sagt, åstadkomma det perfekta välbalanserade konsturet. Här tror jag nog att utskottets majoritet genom att använda sitt sunda förnuft och lita på talmannens omdöme och politiska självbevarelsedrift har kommit med enklare metoder än dem herr Molin föreslagit när det gäller att lösa problemen i samband med regeringsbildning. Men jag noterar att misstänksamheten tydligen är större mot en politiker än mot en konstitutionell monark i ett sådant här sammanhang.

Vi kommer in i ett skede då det gäller att förankra denna grundlag hos medborgarna, och det är en utomordentligt viktig uppgift. I mycket har väl författningsrevisionen varit i avsaknad av dramatik. Men vad jag gärna vill betona – jag tänker därvid inte minst på vad herr Berndtson i Linköping yttrade här före middagsuppehållet – är att den demokratiska och parlamentariska utveckling som grundlagen kodificerar och som

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

texterna i de nya paragraferna återspeglar har varit omvälvande. Den upplevs säkert såsom mycket positiv av det övervägande antalet medborgare. Det gäller nu att förankra denna grundlag i vår demokrati. Där har alla vi som tror på demokratin såsom en idé och arbetsmetod stora insatser att göra, och där har väl inte herr Berndtson och hans parti alltid varit de mest trofasta.

Visst har det varit roligt att vara med om den här grundlagsrevisionen, och visst har de rätt som i likhet med konstitutionsutskottets ordförande har sagt att vårt utskott nu har medverkat i ett beslut av mer vittomfattande karaktär än vad som förekommit under decennier. Nu har vi hört här i debatten dels från herr Helén, dels från herr Bohman vilka förnämliga insatser som de s. k. grundlagsfäderna gjorde år 1809. Jag tror att herr Helén gav dem förstfödslovet till närdemokratin, och jag tror att herr Bohman talade om 1809 års regeringsform som en produkt av de bästa ämbetsmannatraditioner.

Utanför parlamentet har någon mumlat – och det tänkte jag litet på, då fotografen förevigade aktörerna i KU sedan betänkandet hade justerats – att vår politikergeneration borde avstå från så högtidliga och viktiga förehavanden som att stifta grundlagar, en uppgift som kräver folk av annat format än vi 15 som den här gången satt kring det runda bordet i riksdagens hyrda s. k. kulturhus vid Sergels torg. Men jag fann en tröst i en skildring från tillkomsten av det tidigare grundlagsverket som återfinns i en nytgiven bok av en konservativ professor. Han anser det inte vara anledning att "övermåttan förhålliga" 1809 års regeringsform eller dess upphovsmän: "Dokumentet tillkom under en av de mest miserabla förfallsperioder som den svenska historien känner, mellan Sveaborg och fersenska mordet. Scenen dominerades av den indolenta, korrupta, vanligen supiga och måttligt bildade ämbetsmannakår som just misslyckats med flertalet anvisade uppgifter i rikets tjänst samt av några operettdramatiska militärer, som just begått landsförräderi." Så långt professor Stig Strömholm.

I historiens ljus borde det strängt taget inte vara så otacksamt att bli jämförd med 1809 års grundlagsfäder, vilka -- om man får tro professorn -- i flertalet fall knappast var de vise män som den vördnadsbjudande beteckningen antyder.

Mitt inlägg här i dag skall vara framåtblickande. Jag vill understryka det avsnitt i utskottsbetänkandet där det sägs att författningsreformen inte bör betraktas som avslutad. Det pågår, säger utskottet, utredningar av genomgripande betydelse för väsentliga delar av samhällslivet, och resultatet av utredningarnas arbete kan komma att påverka innehållet inte bara i riksdagsordningen utan också i regeringsformen och tryckfrihetsförordningen.

I två motioner har en annan ledamot av den här kammaren, herr Arne Gadd, och jag lämnat synpunkter på delar av detta reformarbete. Det gäller dels budgetutredningens behandling av frågan om riksdagens möjligheter att delegera skattefullmakter åt sitt verkställande utskott, dvs. regeringen, dels frågan om valsättets utformning i anslutning till en utredning om valkretsindelning och personmoment i valet som justitieministern aviserar i propositionen. Herr Gadd, som medverkat i grundlag-

beredningen, kommer senare att kommentera det första spörsmålet. Jag skall här beröra valsättet men även komma med synpunkter på pressens arbete i anslutning till massmedieutredningen och den nya utredningen om de politiska fri- och rättigheterna. I anslutning härtill kommer jag också att kommentera reservationen 35 om offentliga utfrågningar i utskott. Det är så mycket angelägnare att jag gör detta som herr Ahlmark genom sina många frågor har gett mig mycket god förhandsreklam. Och jag har fått utskottskamraternas förtroende att företräda majoriteten i den frågan.

Men först skall jag ta upp valsättet. Jag deltog år 1969 i det definitiva grundlagsbeslutet om ett nytt valsätt och ett enkammersystem. Jag hade ingen svårighet och inga betänkligheter när det gällde att medverka till promulgeringen av den grundlagsförändring som gjordes efter beslutet närmast före valet. Anledningen till att jag inte kom i någon samvetenskapligt då jag stödde förslaget var att jag föredrog en fred på författningsområdet med vissa negativa följder framför ett öppet krig mellan de politiska partierna med ett småfuttigt gräl om de demokratiska spelreglerna. Jag kan acceptera kompromissen, visserligen utan entusiasm men med respekt för partiernas vilja att söka sig ur en återvändsgränd. Men skall man kommentera den utvecklingen och hedra någon tycker jag inte att man, som Per Ahlmark gjorde, bara skall hedra Bertil Ohlin utan man borde också kunna ge en honnör till Tage Erlander, den andre huvudaktören i det här arbetet.

Jag har heller inte några svårigheter att ta de nya steg till en reformering av valsättet som blir en följd av utskottets skrivning i den fråga som lämnats öppen av grundlagberedningen och som berör en utredning om valkretsindelningen och personmomentet i valsättet. Utgångspunkten bör enligt utskottet vara den ordning som vi nu grundlagsfäster, ett riksproportionellt valsystem med spärrar mot småpartier. Men jag tycker det är riktigt att utskottet skriver att det "vill understryka betydelsen av att de sakkunniga lämnas stor frihet vid fullgörandet av sitt uppdrag". Det bör i direktiven ges en möjlighet att tillmötesgå inte bara reservantens i grundlagberedningen, Allan Hernelius, önskemål att få sin av departementschefen kritiserade modell för personval undersökt i utredningen, utan det bör också vara möjligt att få de av Arne Gadd och mig i motionen framförda synpunkterna på utredningen om personmomentet och valkretsindelningen övervägda.

I grundlagberedningens betänkande uppges, såsom utskottet erinrat om, att beredningen inte hade tillfälle att göra de undersökningar som skulle behövas för ett nytt personvalssystem vare sig man stannar inom det riksproportionella valsättet eller söker en lösning utanför detta. Den signalerade utredningen bör kunna fylla ut de luckorna i vår kunskap för att ge underlag för en fortsatt debatt om möjliga reformer.

Jag skall också beröra avsnittet om skydd för de politiska fri- och rättigheterna. Jag vill betona att det här står klart för utskottet i dess helhet att stora tekniska svårigheter föreligger att nå en lösning som förenar ett i grundlag starkare förankrat skydd än det föreslagna med utrymme för erforderlig handlingsfrihet för statsmakterna i andra hänseenden. Hur besvärligt det är att i en grundlag åstadkomma ett

Nr 111

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

effektivt skydd har vi som arbetar inom massmedieutredningen fått klart för oss. Som statsrådet Lennart Geijer påpekat i propositionen har det för att åstadkomma en effektivt skyddande och samtidigt praktiskt genomförbar reglering i fråga om endast två särskilda fri- och rättigheter -- tryckfriheten och rätten att ta del av hemliga handlingar -- krävts en särskild grundlag, tryckfrihetsförordningen, innehållande mer än 100 paragrafer, och en sekretesslag, innehållande närmare 50 paragrafer, samt en rik flora särskilda bestämmelser.

Nu har massmedieutredningen, som jag tillhör, fått i uppdrag att utreda frågan om enhetliga bestämmelser i grundlag om yttrandefriheten i massmedier. Från olika utredningar, såsom t. ex. kulturrådet, har man försökt ge massmediebegreppet ett så vitt innehåll som möjligt. Vi måste säga att detta har skrämt oss. Vi har i ett yttrande till regeringen anfört att det redan i direktiven särskilt framförda önskemålet att erhålla gemensamma grundlagsregler beträffande tryckta skrifter, radio, television och film medför ett betydande arbete. Därför anser sig utredningen i främsta rummet böra koncentrera sig på den väsentliga uppgiften att söka åstadkomma enhetliga grundlagsregler för de i direktiven särskilt nämnda medierna. Skulle det därvid visa sig att de sålunda framkomna principerna utan mer omfattande särreglering kan göras tillämpliga även på andra områden, finns det utan tilläggsdirektiv utrymme för sådana förslag från utredningens sida.

I utskottets skrivning sägs att den föreslagna utredningen om ökat grundlagsskydd för de politiska fri- och rättigheterna bör vara parlamentariskt sammansatt och i sitt arbete upprätthålla nära kontakt med massmedieutredningen. Jag ser den valda proceduren som en möjlighet för riksdagen att före 1976 års val fatta beslut både om den nya massmedielagen och om det stärkta skyddet för de politiska fri- och rättigheter som inte tillgodoses genom yttrandefrihet i massmedier. Med den valda arbetsordningen kan man också förhindra att tryckfrihetsförordningen under förvandlingen till massmedielag uttunnas. Det mycket utförliga skyddet för meddelare, anonymitetsskyddet, censurförbudet m. m., kan bestå, om man har nuvarande tryckfrihetsprinciper såsom utgångspunkt och inte här arbetar med ett alltför vidsträckt massmediebegrepp.

Det är mot denna bakgrund, mot detta intresse av att verka för yttrandefrihet och garantier för yttrandefrihet i massmedier -- garantier för offentlighet i massmedier -- som jag skall behandla den ganska bagatellartade fråga, som jag tyckte Gunnar Helén gav alltför stora proportioner i sitt inlägg, nämligen de offentliga utfrågningarna i utskott.

Inom beredningen och utskottet har förelegat enighet om att utskotten skall överlägga och fatta beslut inom stängda dörrar. Det för massmedierna mest intressanta momentet i utskottens arbete, som i och för sig kunde öka deras intresse för riksdagen, utestängs alltså även i framtiden dessa massmedier från. I den frågan föreligger ingen omvändelse från vare sig herr Bohman -- som ju har bytt fot i den andra frågan -- eller herr Helén.

Det man nu inbillar sig är att utfrågningar och föredragningar i utskotten skall te sig lockande för press, radio och television och föra

Tisdagen den
5 juni 1973*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

TV-kamerorna till utskottsrummen. Kan verkligen en utfrågning av jurister i ett utskott – konstitutionsutskottet t. ex. – tillmätas ett så stort nyhetsintresse? Dessa jurister är ju tillgängliga för massmedierna i en mängd andra sammanhang: de ger sig till känna som skribenter i dagspressen, de blir intervjuade i radio och TV, som för övrigt också arrangerar offentliga debatter. Att just utskottsöfentligheten skulle vara av särskilt stort intresse har jag svårt att förstå.

Herr Bohman talade om att han som före detta ordförande i statsutskottet hörde till de "utskottsrävar" som länge hade varit konservativa gentemot pressen, men att han nu var omvänd. Ja, jag hoppas också på en viss omvändelse från utskottspresidiernas sida. Att den är på väg tycker jag mig ha kunnat märka vid samtal med företrädare för utskotten.

Vad det gäller är att utskotten på eget initiativ presenterar nyheter omfattande beslut då dessa är heta nyhetsmässigt och därför intressanta för massmedierna. – Journalistik är ju konsten att komma så litet för sent som möjligt, som Stig Dagerman har sagt. Det är värdefullt att utskottet i sitt betänkande påtalar hur angeläget det är att press och andra medier på utskottets eget initiativ blir tidigt informerade, bl. a. genom presskonferenser. Kommer det vid utfrågningar fram värdefullt stoff, bör utskottet likaledes så snabbt som möjligt ställa detta till öfentlighetens förfogande. Men det mesta blir nog – och det är ofrånkomligt i vårt öppna samhälle – gammal skåpmat för massmedierna, som ju har offentliga personer under intensiv bevakning.

Jag tror att herr Helén, herr Bohman och andra har förläst sig på amerikanska förhållanden. Där har utfrågningarna sin plats i kampen mellan kongressen och Vita huset. Nixon och hans administration behöver aldrig svara inför parlamentet. I vårt parlamentariska system har riksdagsmännen otaliga möjligheter att ställa regeringen till svars i debatterna och genom fråge- och interpellationsinstitutet.

I debatten tidigare nämnde också moderatledaren herr Bohman något om att riksdagens position skulle kunna förstärkas på regeringens bekostnad, om detta förslag genomfördes. Jag tycker det är ett resonemang som strider mot ett parlamentariskt synsätt. Risken för att utskottens sakbehandling av ärendena – att folkets intentioner förverkligas så snabbt som möjligt bör ju vara målet för utskotten – blir lidande är ett avgörande skäl mot tanken att medge öfentlighet vid utfrågningar inom utskotten.

Det är inte möjligt att medge en sådan ordning, anser jag. Jag tror att bakom yrkandena kan ligga tankar om att utskottsledamöter här skall agera inte som riksdagsmän utan i roller som normalt kreeras av TV-reporters som Herbert Söderström och Lars Orup m. fl. Det är nog till förmån för både riksdagen och TV-programmen om varje skomakare blir kvar vid sin läst.

Jag avstyrker reservationen och ställer mig bakom konstitutionsutskottets betänkande.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Herr Svensson i Eskilstuna säger att nu gäller det att förankra grundlagen i demokratin. Det är just vad vi har betonat från

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

vänsterpartiet kommunisterna genom kravet på grundlagsfästa rättigheter inom arbetslivet och genom betoningen av den folkliga kampen för att bevara och utveckla de demokratiska fri- och rättigheterna.

När sedan herr Svensson säger att herr Berndtson och hans parti inte tillhört de mest trofasta i kampen för demokratin vill jag försöka se det som en slapp formulering av herr Svensson, men jag måste också säga att den är ovederhäftig. Vi var trofasta i kampen för demokratin även när andra svek, t. ex. när man beslagtog och införde transportförbud mot tidningar, när man anlade koncentrationsläger för antifascister och mycket annat. Det var i en tid då det ställdes hårda krav på dem som ville försvara demokratin mot de reaktionära krafter som då härskade i Europa. Glöm inte den saken när ni försöker betygsätta olika partier! Jag tillbakavisar varje antydning om att vårt parti inte varit trofast i kampen för demokratin. Som en del av den arbetarklass som har fått kämpa för varje fri- och rättighet har vårt parti ständigt aktivt deltagit i denna kamp.

Just frågan om att grundlagsfästa fri- och rättigheterna är enligt vår mening av mycket stor betydelse. Att sätta rättigheter ur spel blir inte snyggare av att man åberopar kvalificerad majoritet. Att vi inom vpk tillmäter denna fråga så stor betydelse kan bero på bittra erfarenheter som inte övriga partier har.

Har herr Svensson i Eskilstuna exempelvis tvingats transportera sina tidningar per cykel mil efter mil därför att de har varit transportförbjudna eller suttit i polisförhör för att förklara hur dessa transportförbjudna tidningar kommit från tryckorten? Naturligtvis har han inte behövt göra det. Vi som talar för vpk-motionen har egna erfarenheter av dessa inskränkningar i de demokratiska fri- och rättigheterna. Visst kunde man även då åberopa majoritet för transportförbud och andra attacker mot demokratin, men det blev som sagt inte fördenskull smakligare.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Fru talman! Herr Berndtson sade att det var "slappt" av Olle Svensson att påstå att kommunisterna inte är trofasta mot demokratin. Jag skulle vilja kalla det ett understatement. Kommunisterna har naturligtvis aldrig slagit vakt om demokratin. Vid Pragkuppen, när Östeuropa förvandlades till en serie kommunistiska diktaturer, när Berlinmuren restes, när frihetsrörelsen i Ungern krossades 1956 osv. - vid alla dessa tillfällen har de svenska kommunisterna slutit upp på förtryckarnas sida. Detta bör sägas även från denna talarstol.

Olle Svensson är anhängare av majoritetsval i enmansvalkretsar. Han har motionerat om det vid flera tillfällen. Hans jungfrutal i andra kammaren handlade just om hur viktigt det är att med valsystemets hjälp pressa fram ett tvåpartisystem. Herr Svensson har där inte haft någon framgång. Man har i stället genomfört ett riksproportionellt valsätt med rättvis representation för de partier som kommer över 4 procent. Medan herr Olle Svensson har talat för ökad orättvisa har man alltså i praktiken genomfört en större rättvisa.

Jag har ingenting emot att herr Olle Svensson arbetar vidare för majoritetsval. Men hans taktik i den kampen är en smula oärlig. I stället för att klart säga vilka avsikter han har försöker han på ett försåtligt sätt

kompromettera det nuvarande riksproportionella valsättet.

Olle Svensson och Arne Gadd har skrivit en motion, där de säger att riksproportionaliteten kan främja "en permanentning av minoritetsparlamentarismen", dvs. ett läge där regeringarna saknar egen majoritet. Utskottets kansli har undersökt detta. Om vi i de senaste nio valen, från 1956 och framåt, hade haft den nuvarande kammaren och det nuvarande valsättet, hade vi i minst sex av dessa nio val — 1956, i juni och september 1958, 1962, 1966 och 1968 — fått en regering som haft en egen majoritet i kammaren.

Det är i grunden fel att påstå att det systemet leder till en "permanentning av minoritetsparlamentarismen". Jag tycker därför, herr Svensson, att det vore hederligare att i stället säga: jag fortsätter att kämpa för majoritetsval; det är det systemet jag vill ha. Men det säger inte Olle Svensson. En sådan debatt vill han inte gå in i. I stället väljer herr Svensson i Eskilstuna att gå i dessa egendomliga kringelkrokor när det gäller debatten om valsättet.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Herr Svensson i Eskilstuna uppehöll sig vid argumenten mot offentliga utskottsutfrågningar, och det var första gången i dag så skedde från socialdemokratisk sida. Herr Svensson och jag har haft tillfälle att se offentliga utskottsutfrågningar i den amerikanska kongressen. Det är möjligt att vi har litet olika värderingar av dessa erfarenheter. Jag vill säga att det var just de klarlägganden som själva utfrågningen gav som var värdefulla och borde ges åt offentligheten. Inte bara regeringen kom med information utan också administrationen. En hel del av den information som kom från förvaltningen till beslutsfattarna borde få bli offentlig.

Herr Svensson i Eskilstuna säger nu att det är en risk att sakbehandlingen i utskottet i så fall blir lidande. Jag måste säga att det förstår jag inte. Varför skulle sakbehandlingen skadas av att det informationsunderlag som krävs för besluten blir offentligt? Får jag tillägga att företrädare för massmedia vid olika tillfällen har uttalat önskemål om en ökad offentlighet i utskotten.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Fru talman! Till herr Berndtson i Linköping vill jag säga att medborgarnas främsta skydd mot övergrepp måste ligga i det demokratiska system som arbetar med fritt verksamma politiska partier, vilka slår vakt om de grundläggande politiska rättigheterna med fria val, som bygger på allmän och lika rösträtt med behandling i riksdagen av lagförslag och en vidsträckt allmän debatt. Vad jag syftade på är att herr Berndtson och hans parti i många år försvarat ett samhällssystem, som brutalt har trampat dessa grundläggande rättigheter under fötterna. Den anklagelsen står jag fast vid.

Herr Ahlmark återkommer till frågan om valsättet. Det är riktigt att han i Expressen har publicerat och hit flyttat över en artikel, som skulle innebära en dementi beträffande vad jag sagt i en motion tillsammans med herr Arne Gadd om att man här tenderar att få en utformning av

Nr 111

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

valsättet, som främjar en utveckling mot något av en permanentning av minoritetsparlamentarism. I Expressen fanns en felaktig formulering. Där påstods att vi hade sagt att valsystemet skapar en permanentning av minoritetsstyret. Så har vi inte sagt.

Vi har sagt samma sak som herr Molins kollega, professor Jörgen Westerståhl. Han har konstaterat att det nuvarande valsystemet – under förutsättning av att det inte sker några drastiska förändringar i partiernas styrkeförhållanden och om vi har anledning att räkna med ett normalt tillstånd – skapar ett sådant läge, att de två väsentliga alternativen antingen blir en minoritetsregering eller en koalitionsregering. Jag kan nämna att av nio riksdagsmannaval, täckande 29 års politisk efterkrigs-historia från 1944 t. o. m. 1973, skulle vi ha fått minoritetsregeringar efter sex val: 1944, 1948, 1952, 1960, 1964 och 1970 eller under en period av 23 år, om det nuvarande valsystemet gällt och vi haft en kammare. Efter tre val täckande sex år skulle vi ha haft majoritetsregeringar. Det måste sägas vara helt orimligt.

Jag har sagt, herr Molin, att det kunde finnas ett visst intresse för massmedier att följa utfrågningar i utskotten, men jag anser att de i så många andra sammanhang har möjlighet att bevaka riksdagsarbetet, att det måste vara fråga om en ganska minimal offentlighetsreform från massmediernas synpunkt.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Herr Svensson i Eskilstuna talar om fritt arbetande partier, rösträtt och en rad andra demokratiska fri- och rättigheter som villkor för demokratin. Det låter som en uppläsning ur vänsterpartiet kommunisternas partiprogram och den motion som vi har väckt i anslutning till föreliggande proposition. Jag förstår fortfarande inte varför herr Svensson då fortsätter att uttala halvkvädna beskyllningar mot vårt parti, beskyllningar som saknar varje täckning i verkligheten.

I dag har folkpartiet, herr Ahlmark, både felciterat och misstolkat vad vi vill. Det är inte möjligt att i en replik läsa upp de krav vi har ställt i vår motion, utan jag nöjer mig med att hänvisa varje intresserad att läsa motionen. I brist på sakliga argument flyr herr Ahlmark utanför landets gränser. Det är tydligen vårt krav att folk skall få rättigheter mot kapitalet som har skrämt folkpartiet här i dag. Men kan en liberal vara rädd för att folket skall försvara sig mot klassförtryck och utsugning? I den amerikanska självständighetsförklaringen, som väl kan betecknas som ett klassiskt liberalt dokument, går man nästan längre i sitt försvar av folkets rätt att bekämpa förtryck. Man anser det inte bara vara en rättighet utan också en skyldighet. Det framhålls att när en lång följd av missbruk och kränkningar som hela tiden följer samma ändamål ådagalägger ett tecken att förminska dem – dvs. folkets rättigheter – under absolut despotism, så är det deras rätt – dvs. medborgarnas – och deras plikt att kullkasta en sådan regering och att skaffa nya vakter för sin framtida säkerhet. De klassiska liberalerna förstod folksuveräniteten och folkets rättigheter. Här har det visat sig att så inte är fallet med dagens liberaler i folkpartistisk tappning.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Fru talman! Det var ju herr Berndtson i Linköping som sade att kommunisterna alltid ställt sig på demokratins sida. Herr Svensson i Eskilstuna och jag har utförligt vid en rad tillfällen påpekat att kommunisterna, då man testat viljan till demokrati i den här världsdelen, i regel har hamnat på diktaturernas och förtryckarnas sida. Pakten Hitler—Stalin, Pragkuppen, Stalins förföljelser och massdödande, diktaturernas upprättande i Östeuropa, frihetsrörelsen i Östberlin i början av 1950-talet, Ungernrevolten 1956 och Berlinmuren 1961 — herr Berndtsons parti har alltid solidariserat sig med dem som använt terrorn och förtrycket som vapen.

Herr Svensson i Eskilstuna medger indirekt det som utskottets kansli kommit fram till: att man i sex av de senaste nio valen hade fått en majoritetsregering med nuvarande kammar- och valsystem. Det var ingen stor skillnad mellan riksdagsval och kommunalval med det gamla systemet — alla dessa val var riksval med tanke på att första kammaren valdes via landstingen. Nu har herr Svensson skaffat fram en statistik som ger en något annan bild därför att han går tillbaka ända till början av 1940-talet. Men vilken statistik man än använder står det klart att Arne Gadds och Olle Svenssons påstående är falskt, när man i en motion säger att nuvarande valsätt främjar en ”permanentning av minoritetsparlamentarismen”.

Anledningen till att herr Svensson kommer med sådana vilseledande beskrivningar av valsättets verkningar är naturligtvis att han är motståndare till riksproportionalismen. Han vill ha majoritetsval i enmansvalkretsar för att den vägen tvinga fram ett tvåpartisystem. I sitt jungfrutal i riksdagen talade han om det här. Jag förde en debatt med honom den 29 februari 1969 i andra kammaren då han sade: ”Jag själv kommer att fortsätta att kämpa för majoritetsval och tror att jag där kommer att ha bättre framgång.” Jag tycker att herr Svensson gott kan få kämpa för majoritetsval, men han bör göra det med öppet visir och inte låtsas att det är omtanke om det proportionella valsättet.

Så till frågan om utskottsutfrågningar. Jag har träffat många journalister med olika politisk färg som har sagt att det är synd att de inte får lyssna på dessa utfrågningar som, efter vad de har hört, ibland är mycket intressanta. Det är ledsamt att folkpartiets krav på offentliga utskottsutfrågningar inte har drivits igenom, menar de.

Herr Svensson är journalist. Men i den här frågan är det helt uppenbart att han inte alls agerar som tidningsman utan i stället uppträder som en trogen försvarare av den socialdemokratiska konservatismen i författningsfrågorna.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Fru talman! Till det sista vill jag säga att jag här har propagerat för ökad insyn från pressen i de viktiga delarna när det gäller överläggningar och beslutsprocess inom utskotten. Givetvis måste det ske i efterhand men — jag yrkar på det — så tidigt som möjligt. Kompletterande utfrågningar, som alltså i muntlig form skall göra det möjligt för utskott att belysa frågor, har inget nyhetsintresse för tidningsmännen.

Nr 111

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Herr Ahlmarks exempelsamling är för bedrövlig! Han plockar fram exempel från den tid då socialdemokraterna var i koalition med centerpartiet. Han tar upp två val, nämligen 1962 och 1968 års val, då socialdemokraterna fick 50,5 procent och 50,1 procent av rösterna. Jag är glad om herr Ahlmark betraktar detta som normala efterkrigsval som utgångspunkt för den argumentation som han här har fört.

Sedan påstår herr Ahlmark att jag skulle vara försåtlig. Är jag försåtlig när jag argumenterar för vad jag tror är politiskt möjligt i dag! Han säger själv att jag aldrig dolt att jag är principiell anhängare av majoritetsval i enmansvalkretsar. Nyligen påpekade herr Ahlmark att jag höll mitt jungfrutal i den frågan.

Men i fråga om majoritetsvalen – det vill jag framhålla för herr Ahlmark – är det jag som företräder en gammal liberal tradition. Den store liberale ledaren Karl Staaff var den som vid sidan av Hjalmar Branting kämpade för politisk demokrati. Han var en övertygad anhängare av den engelska parlamentarism som herr Ahlmark baktalar. En av förutsättningarna för den var att nationens splittring i småpartier förhindrades genom majoritetsvalen. Det var en effektiv spärr mot överrepresentation, varigenom stora partier fick ökade möjligheter att erövra majoriteten i underhuset. På grundval av en sådan enhetlig parlamentsmajoritet skulle en regering bildas, som var och kände sig vara parlamentets viktigaste utskott. Staaff skildrade många gånger hur effektivt ett sådant system arbetade med ett parti, regeringspartiet, som ledde administrationen och utredningsarbetet, medan oppositionen vid varje tillfälle hade chansen att kasta regeringen ut ur regeringsbyggnaden. Effektivitet och folklig kontroll förenades enligt Karl Staaff i den engelska parlamentarismen till en lycklig enhet.

Det är trist att en av hans sentida efterträdare i riksdagen med liberalt förtecken anser förord för en sådan ordning vara uttryck för antidemokratiska syften. Det är jag som tar Karl Staaff i försvar mot herr Ahlmarks gyckel.

Herr BOO (c):

Fru talman! Tryggheten i och respekten för grundlagarna har hävd i vårt land. Detta gör att alla förslag i syfte att förändra eller reformera stadgandet om grundskyddet eller styrelseskicket på ett allvarligt sätt engagerar och intresserar människor i alla åldrar. Detta bör också förplikta till att en debatt i dessa frågor skall och måste föras seriöst och måttfullt. Lika självklart bör det vara att i besluten samla ett så brett politiskt underlag som möjligt. Först då känner de många och kanske osäkra människorna den trygghet i grundlagarna som är avsikten. Försök att vinna tillfälliga partitaktiska poänger vid behandlingen av grundlagsfrågor främjar således inte själva tilltron till det djupa allvaret med grundlagsskyddet. Därför kanske inte tidpunkten, när vi som sista riksdagsfråga före ett allmänt val har att antaga ett vilande grundlagsförslag, kan betraktas som den mest lämpliga. Den politiska temperaturen är hög, och detta kan vi i vissa fall inte undgå att märka även i dag.

I vårt land är demokratin väl förankrad. Detta är en omistlig tillgång och en säker grund för att utifrån diskutera grundlagsfrågor. En vital

demokrati är i sig själv det bästa skyddet för de många människorna. Men även med den utgångspunkten är det ingen anledning att hasta fram till beslut, som inte väl harmonierar med vårt synsätt och kan formuleras så, att de är oantastbara också om tillfälliga politiska vindar skulle blåsa.

I föreliggande förslag till ny regeringsform har fri- och rättighetskapitlet varit föremål för den intensivaste debatten. I det här skedet av debatten vill jag endast uttala min tillfredsställelse med det ställningstagande utskottet kommit fram till. Med vad jag anfört vill jag understryka, att det måste vara en riktig linje att genom fortsatt utredning i lugn pröva vad kapitlet ytterligare skall tillföras i fråga om stadganden.

I anslutning till de förändringar som under utskottsbehandlingen gjorts i 2 kap. regeringsformen vill jag erinra om att propositionen innehöll förslag till vissa målsättningsstadganden av inrikespolitisk natur. När man tog del av detta förslag var det självklart att man fann mycket starka skäl tala för ett målsättningsstadgande också av utrikespolitisk natur. I motion nr 1876 har jag och några kamrater i centern aktualiserat detta.

Strävan efter fred, mellanfolkligt samarbete och utveckling av den internationella rättsordningen har sedan lång tid varit grundläggande för den svenska utrikespolitiken. Någon strid råder inte om denna allmänna målsättning. Den svenska neutralitetspolitiken ligger fast. Även om tillämpningen ibland vållar debatt, råder allmän enighet om målsättningen: att genom alliansfrihet i fred verka för neutralitet i krig.

Centern har för sin del konsekvent och bestämt hävdad neutraliteten i svensk utrikespolitik. För oss är det därför självklart att denna fråga bör ha en förgrundspåls i diskussionerna om en ny grundlag. När utskottet efter ingående överläggningar enades om att hänskjuta de allmänna målsättningsstadagefrågorna till fortsatt utredning har vi accepterat att även den här frågan skulle ingå i ett sådant utredningspaket.

Jag kan ändå inte lämna denna punkt utan att göra ytterligare en kommentar. Inför behandlingen i konstitutionsutskottet remitterades nämnda motion till utrikesutskottet för yttrande. Detta yttrande finns fogat till konstitutionsutskottets betänkande som bilaga nr 3. Utrikesutskottets majoritet avstyrker att ett stadgande om neutraliteten införes i grundlagen. Det må självklart vara utskottets rätt att hysa en sådan uppfattning.

Vad som däremot är märkligt, som jag uppfattar det, är att utrikesutskottet hävdar att en "sådan åtgärd skulle kunna misstolkas och eventuellt ge upphov till föreställningen att den svenska utrikespolitikens inriktning satts i fråga". Är det något som skapar oklarhet så måste det vara ett sådant uttalande.

Klarare är då det besked som centerns ledamöter av utskottet redovisar som sin avvikande mening, nämligen att det måste vara motiverat att i grundlag förankra denna grundlinje i svensk utrikespolitik. Den av konstitutionsutskottet föreslagna utredningen får nu fortsätta övervägandena i denna viktiga fråga.

I 1 kap. regeringsformen upptas statsskickets grunder. I väsentliga frågor är enigheten stor.

Nr 111

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Från centern har vi i anslutning till propositionen i motion nr 1775 föreslagit vissa ändringar som starkare än regeringens förslag skulle markera den regionala och kommunala självstyrelsens ställning och roll. Vi har ansett att detta skulle ske genom att i 5 § – som senare har blivit 6 § i utskottets förslag – orden primär- och sekundärkommuner utbytes mot orden kommuner och landsting. Därutöver borde det direkt sägas ut att beslutanderätten i kommuner och landsting skall utövas av församlingar utsedda genom allmänna val, likaså att beskattningsrätten skall tillförsäkras kommuner och landsting. Utformningen av denna paragraf skulle självfallet påverka också utformningen av 1 § i samma kapitel.

Den kommunala självstyrelsen är en av hörnelarna i vår demokrati, och detta måste också komma till uttryck i författningen. Där om råder ju inga delade meningar – det har debatten tidigare gett klart besked om. Med centerns decentralistiska ideologi är det självklart att på allt sätt slå vakt om och vidareutveckla den kommunala självstyrelsen. Lika viktigt är det för vår del att den regionala självstyrelsen byggs ut, att länsdemokratitanken förankras i författningen genom att landstingen får samma bärande och självständiga ställning som kommunerna.

Jag avslöjar ingen hemlighet om jag erinrar om att vi i centern under utskottsbehandlingen i början ensamma stod för de formuleringar till 1 och 6 §§ i regeringsformens 1 kap. som finns redovisade i reservation nr 6. Detta finns dokumenterat i utskottets protokoll. Efter ingående utskottsbehandling anslöt sig i senare skedet av överläggningarna representanterna för de övriga icke socialistiska partierna till vår linje genom nytt beslut. Tidigare hade man från det hållet varit enig med socialdemokraterna om den förändring som i stort är majoritetens förslag. I detta läge gjorde också majoriteten en förändring, som jag tycker till det bättre, genom att byta ut ordet sekundärkommun mot landstingskommun.

Jag vill gärna erkänna att detta är ett närmande till centerns uppfattning, men jag kan inte instämma i utskottets skrivning att allt väsentligt i vår motion nr 1875 därmed skulle vara tillgodosett. Kvar står den mera adekvata terminologin i vårt förslag, likaså att beslutande församlingar i både kommuner och landsting skall utses genom allmänna val. Detta är väsentligt i en strävan att ansluta sig till tanken på utbyggd länsdemokrati.

En betydelsefull fråga som innefattas i propositionen är en sänkning av rösträttsåldern till 18 år, varvid rösträtten anknyts till åldern på valdagen. Vi har under många år haft diskussioner i denna fråga, och jag är glad att det nu föreligger enighet om förslaget. Ungdomen har i dag bättre förutsättningar än någonsin att ta del av samhällsarbetet, och intresset är stort bland ungdomen att få vara med och säga sin mening i samhällsbyggandet, och detta med rätta. Det är ju dagens ungdomar som i första hand i framtiden får ta konsekvenserna av dagens beslut. Lika viktigt som det är att forma samhällets organisation så att alla får goda möjligheter att vara med i arbetet, lika viktigt är det att detta följs upp med rösträtt så tidigt som det kan anses riktigt och rimligt. Därvid kan 18 år, tycker jag, vara en lämplig avvägning.

I anslutning till propositionen 90 har riksdagen att pröva frågan om

Tisdagen den
5 juni 1973*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

kollektivanslutning till politiskt parti. Från moderat håll har man återkommit med ett förslag om att förbud mot kollektivanslutning skall stadgas i regeringsformen. Detta framgår av reservationen 9. Från centern och folkpartiet har vi inte kunnat biträda detta förslag. Vi fördömer principen om kollektivanslutning till politiskt parti men anser att dessa missförhållanden skall förändras genom åtgärder från partierna själva. Individens rätt att självständigt och fritt välja politiskt parti är, som vi ser det, en grundläggande fråga i en demokrati. Det är därför viktigt att man bringar kollektivanslutningen ur världen och att politiska partier som medlemmar endast registrerar dem som individuellt begär inträde i partierna.

Detta gav vi från centern uttryck för i en bred debatt i denna fråga så sent som den 10 november förra året här i kammaren. Samma uppfattning redovisas i reservationen 10.

Jag skall, fru talman, härutöver endast kommentera ett par särskilda yttranden och reservationer.

I det särskilda yttrandet 30 har herr Nelander och jag uttryckt några synpunkter på riksmötets öppnande, närmast dess högtidliga inramning. Det nya förslaget till riksdagsordning innehåller inga detaljer utan anger endast att lagtima riksmöte skall öppnas vid ett särskilt sammanträde med kammaren senast på riksmötets tredje dag. Det ankommer därutöver på riksdagen själv, främst då talmannen, att avgöra inramningen. I det särskilda yttrandet har vi bl. a. uttalat att högtidsgudstjänsten bör bibehållas och att även i övrigt så mycket som möjligt av traditionell festivitas bör bibehållas kring öppnandet.

Vid punkten F 47 behandlas frågan om debatt vid tidsbegränsning av kammardebatt. Jag biträder förslaget om tidsbegränsning. Det kan då kanske anses mindre konsekvent att öppna möjligheter till debatt i anslutning till beslut om tidsbegränsning. Jag finner det dock principiellt stötande att förslag skall kunna föreläggas kammaren för beslut utan att någon möjlighet till föregående diskussion finnes. I reservationen 31 föreslås att varje talare skall få göra endast ett sådant inlägg om högst två minuter, och jag tycker att det yrkandet är väl avvägt.

Under punkten D behandlar utskottet frågan om kommunal rösträtt för invandrare. Inom centern har vi lagt fast vår syn på denna fråga i ett förra året antaget program för invandrarfrågor. Vi har den uppfattningen att invandrarna bör få kommunal rösträtt på så sätt att nordiska invandrare erhåller den efter två år och övriga efter tre års vistelse här i landet. Vi beklagar att inte förslag i den riktningen kunnat presenteras men erkänner att reglerna för sådan rösträtt kan vara rätt komplicerade att åstadkomma. Därför har vi i nuläget inte haft annan möjlighet än att ansluta oss till utskottets hemställan till Kungl. Maj:t om en utredning i frågan.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till ändringsförslagen i reservationen 6 såvitt avser 1 kap. 1 §, 3 §, 6 och 7 §§ regeringsformen. Vid bifall till förslaget om ändring i 1 kap. 6 § regeringsformen yrkar jag även bifall till övriga ändringsförslag i reservationen. I övrigt yrkar jag bifall till samtliga reservationer som upptar mitt namn.

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Herr HENNINGSSON (s):

Fru talman! Jag ämnar beröra frågan om kollektivanslutningen, som tidigare har kommenterats här. Men det är också en del andra saker i samband med författningen såsom sådan som jag vill belysa.

Det har tidigare sagts att utredningsarbetet har pågått i ca 20 år och att det förekommit åtskilliga partiledaröverläggningar i anslutning till utredningsarbetet. Naturligtvis har avsikten därmed varit att uppnå samförstånd i grundlagsfrågan, och det var väl vår tro att detta skulle lyckas. Man kan också säga att i stora drag har det blivit så.

Men vad hände när propositionen 90 väl hade framlagts? Jo, då väcktes ett femtiotal motioner med framställningar om ändringar av lagförslagen. Dessa motioner berörde omkring 100 olika punkter i förslagen. Ja, det förelåg faktiskt motioner med så många ändringskrav att nära nog hela alfabetet – i varje fall från A till Ä – blev använt för att specificera de olika yrkandena. Till detta kommer sedan 21 motioner, väckta under den allmänna motionstiden i januari; med krav på ändringar i frågor som berör grundlagarna. Orsakerna till dessa motioner kan man naturligtvis tvista om, men nog finner jag det befogat med denna vädjan till kommande justitieministrar: Lägg aldrig ett grundlagsförslagsförslag under ett valår!

Det kan också vara av intresse att notera varifrån motionerna kommer. Av det 70-tal motioner som väcktes kommer 41 från folkpartister, 10 från moderater, 9 från centerpartister, 6 från socialdemokrater och 4 från vpk. Med dessa fakta som bakgrund finner jag skäl för min vädjan till justitieministern angående grundlagsförslag ett valår.

En annan detalj är att det framställts krav på att personvalet skulle förstärkas i valproceduren. Avsikten är också att utreda den frågan. Om man vill ha en riksdag som vi kan befara skall bestå av en mängd småpartier, så skall man gå in för ett personval, ty det finns knappast något säkrare sätt att splittra befintliga partibildningar än att införa sådana val. Därtill kommer att vi då skulle löpa stor risk att få en riksdag befolkad av en mängd s. k. kändisar, dvs. idrottsstjärnor, skådespelare och TV-människor. Jag vill inte här i något avseende nedvärdera personerna inom dessa kategorier men vägrar att tro att klokskapen i besluten skulle bli större i riksdagen eller att allsidigheten i bedömningen skulle vinna på ett högre mått av personval i valsystelet.

Däremot är jag övertygad om att många inom partierna verksamma, kloka och omdömesgilla personer inte skulle bli nominerade, därför att de inte är tillräckligt utåtriktade eller reklamsinnade. Det kan också vara något i vederbörandes verbala framställningskonst som utgör hinder i ett personvalssystem, även då man är medveten om att vederbörandes kunnsighet skulle vara en tillgång i riksdagsarbetet. Visserligen finns det tidningar som värderar riksdagsledamöterna efter deras talträngdhet, och man kan inte undgå att märka att en del människor påverkas av sitt liv- och husorgan, men jag har ingen tilltro till att den värderingen är riktig. Frågan om en förstärkning av personvalsmomentet kommer att utredas, men jag hoppas att även dessa synpunkter som jag nu framfört skall vara värda något beaktande.

Fru talman! I anledning av herr Berndtsons i Linköping anförande vill

jag säga några ord om de såväl personliga som politiska fri- och rättigheterna, som helt naturligt hör grundlagarna till. Den nuvarande 16 § ger förvisso ingen specifikation på sådana rättigheter. Formuleringen anger däremot riktlinjer för den uppfattning som redan 1809 var starkt förankrad i det svenska samhället. Den utveckling som skett i vårt land sedan den tiden var helt naturligt omöjlig att förutse, men formuleringen av 16 § har inte hindrat betydelsefulla förändringar i rättighetsbegreppen, som har blivit följden av den demokratiseringsprocess som pågått och fortfarande pågår.

Våra personliga politiska fri- och rättigheter har i dag enligt min uppfattning en sådan förankring i vårt tänkande att en begränsning av dem kan betraktas som nära nog omöjlig att åstadkomma så att säga inifrån. Endast en utifrån kommande makt skulle kunna begränsa dessa fri- och rättigheter, och om en sådan olycka skulle inträffa är det fullständigt likgiltigt om rättigheterna är specificerade eller ej; de skulle likväl försvinna.

Jag vill naturligtvis inte med detta ha sagt att jag är ointresserad av dessa rättigheter. Men jag är rädd för en alltför djärv specificering. Varför? Jo, det är mycket mer befogat att tro att en alltför omfattande specifikation skulle begränsa möjligheterna till förändringar baserade på ett annat tänkande än dagens. 1809 års författning kunde inte – det är vi alla medvetna om – förutse vilka krav vare sig beträffande personliga eller beträffande politiska fri- och rättigheter som skulle aktualiseras under kommande år. Lika litet är det tänkbart att vi i dag skulle kunna specificera det mänskliga tänkandets inriktning för de år som kommer. Däremot skulle det med en starkt specificerad grundlag som bakgrund vara en tacksam uppgift att tillbakavisa nya krav med motiveringen att därom ingenting är stadgat i grundlagen. Den situationen anser jag inte vi har någon anledning att försätta oss i.

Fru talman! I reservation 9 behandlas den s. k. kollektivanslutningen – den berörde också herr Berndtson i Linköping – så ock i reservation 10, men den har ett något annat innehåll. I reservation 9, som herrar Hernelius och Werner i Malmö står för, sägs:

”Enligt förslaget till ny regeringsform skall varje medborgare vara skyddad mot att myndighet tvingar honom att tillhöra förening eller trossamfund eller att ge sina åsikter till känna.

Motsvarande skydd gentemot enskildas tvångsåtgärder i samma syfte saknas. Inom ett område har det dock visat sig föreligga ett särskilt behov av sådant skydd, nämligen i samband med den s. k. kollektivanslutningen till politiska partier. Genom denna kan medlemmar i en organisation utan egen vetskap eller mot sin vilja inskrivas som medlemmar av partier, även om de redan är medlemmar i ett annat parti eller om det kollektivanslutande partiets ideologi är dem främmande. Utträde kan icke vinnas annat än genom åtgärd som innebär ett visst röjande av åsikt.

En kollektiv anslutning av detta slag strider mot grundläggande demokratiska principer. Då rättelse av det påtalade missförhållandet ej synes kunna vinnas på annat sätt -- frågan har tagits upp i riksdagen i flera omgångar sedan 1934 -- nödgas vi förorda att s. k. kollektivanslutning till politiskt parti förbjuds enligt bestämmelse i regerings-

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

formen.”

Jag vill till de moderata reservanterna säga att herrarna, trots att s. k. kollektivanslutning förekommit i 75 år, ännu inte fått begrepp om vad den egentligen innebär. Jag förmodar att ingen av de båda reservanterna någonsin haft någon närmare kontakt med just den sortens anslutning. Moderaterna har här celebrerat kollektivanslutningens 75-årsjubileum genom att framföra förslag om förbud i grundlag. Personligen har jag medverkat i sådana starkt fördömda handlingar i 48 år, och jag är inte i något avseende ångerfull. Jag skall därför nu som gammal fackföreningsmedlem förklara för kammaren hur en kollektivanslutning egentligen går till; det tycks inte stå klart för en stor del av kammarens ledamöter.

Varje år i november eller december fastställer fackorganisationerna sin kontingent för det kommande året efter ett förslag av avdelningens styrelse. Därefter föreläggs förslag om anslutning till de lokala organisationer som det kan finnas anledning att vara ansluten till: i regel den fackliga centralorganisationen, Arbetarnas bildningsförbund och den lokala socialdemokratiska arbetarkommunen. Att vi ansluter oss till den fackliga centralorganisationen eller ABF har hittills inget politiskt parti opponerat sig mot. Men mot anslutningen till arbetarkommunen har man mobiliserat en indignation som vore värd en betydligt större uppgift. I motionen 3 år 1973 av herr Sjöholm framställs fackföreningsfolket som i hög grad undermåliga individer, bedrägliga och falska. Det är dock glädjande att herr Sjöholms partivänner i utskottet har en något mera moderat uppfattning – nej, förlåt, moderat var väl fel ord, eftersom det har fått en ändrad betydelse under de senare åren, och därför får jag väl hellre säga en mera liberal uppfattning.

Anslutningen sker i regel genom ett enkelt majoritetsbeslut av samma slag som förekommer här i riksdagen. Om någon av de närvarande anmäler till ordföranden eller någon annan i styrelsen att han inte önskar bli ansluten till kommunen, markeras detta på hans kontingentkort. Om vi t. ex. har en avdelning med 400 medlemmar och tre anmäler att de inte vill ansluta sig till kommunen, meddelar kassören i avdelningen till arbetarkommunen att man anmäler sig med 397 medlemmar. Ingen av de anslutna blir anmälda till kommunen med sina namn, ej heller de som reserverat sig. Däremot får avdelningens kassör 397 kommunmärken, som han i sin tur lämnar ut till dem som har biträtt anslutningen. Dessa märken som medlemmarna har att sätta i sina böcker berättigar dem sedan till att delta i de sammankomster som arbetarkommunen arrangerar.

Man kan verkligen fråga sig vad det ligger för moraliskt anstötligt i detta och vad det är som är odemokratiskt i detta handlande.

Man kan också fråga varför fackföreningarna ansluter sig till den lokala arbetarkommunen. Ja, för oss i en fackorganisation är det den naturligaste sak i världen att göra det därför att vi vill ha politiskt inflytande. Sedan arbetarrörelsens begynnelse har vi sett det som en viktig uppgift att gå fram på såväl den fackliga som den politiska vägen. Och, ärade kammarledamöter, jag vågar försäkra att miljontals timmar av produktionsbortfall genom strejker härigenom har undvikits. Trots den svenska fackföreningsrörelsens obestridda styrka är det nämligen en

mängd problem som vi fått överlåta till partiet att lösa. Den vägen har vi också löst många viktiga frågor: arbetstiden, semestern, arbetarskyddet, pensionerna och mycket annat. Den svenska fackföreningsrörelsen skulle vara otroligt dåligt utrustad rent intellektuellt om den inte insett nyttan av det politiska inflytandet. Så dåligt utrustade är vi inte, ärade kammarledamöter. Därför fortsätter vi med kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet så länge vi själva önskar det. Det sker icke någon form av påtryckning från partiet för att vi skall göra det. Vi gör det helt av fri vilja och av ren självbevarelsedrift, därför att vi önskar bibehålla det politiska stöd som vi i så rikt mått har erfarit under så många år.

Jag vill säga att jag är fullt medveten om att alla fackligt anslutna inte har samma mening. Om en person ofrivilligt blivit medlem i en fackorganisation genom att hans arbetsgivare har avtal som säger att alla anställda i företaget skall vara anslutna till en viss organisation, så är det naturligt att hans uppfattning inte sammanfaller med dens som frivilligt sökt sig till sin organisation med den bestämda uppfattningen att anslutningen till organisationen är den enda vägen att förbättra egna och arbetskamraternas arbetsvillkor, löner, ja, levnadsvillkor över huvud taget. Det först nämnda fallet kan väl utgöra en förklaring till att även moderaterna har LO-anslutna i sin medlemskader.

Slutligen till herr Berndtson: Jag förmodar att herr Berndtson förstår värdet av att vi söker få politiskt inflytande. Jag förmodar att han också är beredd att säga att han är medveten om att den fackliga rörelsen haft nytta av att handla som den gjort i det avseendet.

Fru talman! Med det sagda ber jag att få yrka avslag på reservationerna 9 och 10, så ock på motionerna 3, 376, 540 och 543 samt bifall till samtliga punkter i konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 26.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Fru talman! Herr Henningsson apostroferade mig när det gällde kollektivanslutningen. Om jag hörde rätt, så sade han något om att jag hade utdömt fackföreningsfolk som undermåliga. Det har jag ingalunda gjort, men jag konstaterar att det är demokratiskt undermåligt att tvångsansluta människor. I en demokrati finns det bara ett sätt på vilket en person kan förklara om han vill tillhöra ett politiskt parti, och det är att han själv suveränt bestämmer det. Där skall vi inte ha några beskäftiga förmyndare som bestämmer för andra. Som herr Henningsson vet, har jag varit konsekvent i det fallet och anser att även kollektivanslutning till statskyrkan är felaktig ur demokratisk synpunkt. Jag undrar vad herr Henningsson har för åsikt i det fallet?

Bertil Ohlin har från talarstolen i gamla riksdagshuset ofta frågat: Vad är det för fel med ett system som garanterar den enskilde själv att få bestämma om hon eller han vill tillhöra ett politiskt parti och i så fall vilket? Vad är det för fel på ett sådant system? LO:s egen tidning Aftonbladet är motståndare till kollektivanslutningen. Kan herr Henningsson förklara detta? Är det också av någon sorts aversion mot fackföreningsfolket? Naturligtvis är det lika litet för Aftonbladets del

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

som från vår liberala sida fråga om detta. Det är en demokratisk rättighet att själv få bestämma i livsåskådningsfrågor.

Herr Henningsson är motståndare till personval och det förstår jag så väl, men från en mera allmän synpunkt tror jag att det har stora fördelar att människor får lov att rösta på person i stället för bara på en viss partibeteckning.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Herr Henningsson gör en skönmålning av demokratipro-
cessen när det gäller kollektivanslutningen som jag inte tror går hem ens
hos de socialdemokratiska arbetarna. Vart tog exempelvis det lilla
representantskapet vägen som beslutar för den stora avdelningen? Detta
är ju en väsentlig fråga i det här sammanhanget.

Jag vill nog mena att herr Henningssons attityd att bagatellisera den
här saken underlättar för de borgerliga att driva det spel som vi påtalat i
det förslag till ändrad skrivning i utskottets betänkande som vi har lagt
fram här i dag.

Kan detta verkligen vara ett intresse för arbetarrörelsen? Jag tror att
herr Henningsson bör fundera på den frågan.

Sedan berörde han också de demokratiska fri- och rättigheterna. Han
sade att 16 § inte har hindrat införandet av en rad nya rättigheter. Men,
herr Henningsson, det saknar väl inte heller betydelse om den nya
grundlagen främjar demokratin inom arbetslivet. Frågan skall inte bara
gälla om grundlagen utgör ett hinder eller inte. Det är inte heller enbart
fråga om uppräknningar, utan det är framför allt fråga om ett viktigt
område i samhället, nämligen arbetslivet, som vi menar verkligen behöver
demokratiseras.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill först säga till herr Berndtson i Linköping
beträffande resonemanget om representantskapen att också utvecklingen
därvidlag är en fullt klar följd av ett demokratiskt handlande. Vet herr
Berndtson någon mer koncentrerad demokrati i det fallet än riksdagen,
som han själv tillhör? Är det något fel på den? Har man överlämnat till
någon att företrädare ens mening är det naturligt att denna också gör det!

Jag har inte heller sagt med mitt inlägg att det inte behövs någon
specifikation i grundlagarna av fri- och rättigheter, men jag har sagt att
jag är rädd för alltför starka preciseringar – därför att de kan användas
till att förhindra en fortsatt utveckling på detta område.

När man vet att den fackliga rörelsen fattar sina beslut år efter år
betraktar jag det som en grov nedvärdering av kvaliteten hos de fackligt
anslutna att skriva på följande sätt, herr Sjöholm:

”Den kollektivanslutning som sker till det socialdemokratiska partiet
via fackförbunden är en skamfläck på vårt demokratiska folkstyre och
blottar en överförmyndarmentalitet som i demokratins namn måste
bannlysas. Det är att grovt undervärdera den politiska mognaden hos
svenska medborgare att beröva dem den självklara rätten att helt på egen
hand få bestämma om de vill tillhöra ett politiskt parti och i så fall
vilket.”

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Visst är representantskapen lika väl som parlamentet en form av demokrati, herr Henningsson. Men ser inte herr Henningsson någon skillnad mellan de frågor som behandlas i den representativa demokratin? Jag anser att det är en betydande skillnad mellan att ansluta folk som medlemmar i ett politiskt parti och att exempelvis anslå medel till samma politiska parti.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag är glad att herr Henningsson läste upp vad jag skrivit i motionen, för jag hade glömt det. Jag tycker faktiskt att det lät rätt bra, och att vartenda ord var perfekt rätt. Det är precis på det sättet som det förhåller sig! Att kollektivansluta en människa är att undervärdera den enskilda människans egen suveräna rätt att besluta.

Svara på frågan, herr Henningsson: Vad är det för fel på ett system som ger den enskilde själv den suveräna rätten att besluta om hon eller han skall vara med i ett politiskt parti och vilket? Det är väl ändå det naturliga tillvägagångssättet! Vad är det för fel på det? Varför skall man förgripa sig på människorna och ge en del pampar inom fackförbunden rätt att på ett möte där kanske 20 personer är närvarande ansluta tusentals andra, som inte ens vet om att detta sker?

Jag tycker att jag har uttryckt mig alldeles riktigt i motionen, herr Henningsson. Hur förklarar herr Henningsson att LO:s egen tidning är motståndare till kollektivanslutning? Det kan inte bero på någon aversion mot fackföreningsrörelsen. Förnuftet segrar så småningom – men det går långsamt för en del – och det finns numera fackförbund som också är motståndare till kollektivanslutning. Hur förklarar herr Henningsson det? Det kan inte bero på att de vill komma åt fackföreningsrörelsen!

Nej, herr Henningsson, det finns bara ett riktigt sätt att bli medlem i ett politiskt parti, nämligen att man själv vill bli medlem. Självfallet kan ingen annan besluta om det, och det är en skamfläck i en demokrati att ha ett sådant system. Och det förhållandet att herr Henningsson har hjälpt till med kollektivanslutning i 48 år är verkligen betänkligt!

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Fru talman! Till att börja med vill jag påpeka att kollektivanslutningen inte sker på fackförbunden, utan i avdelningarna. Och då medlemmarna vet att dessa saker varje år skall tas upp och diskuteras på årsmötet eller på mötet i december har var och en som är intresserad möjlighet att gå dit. Om man inom vissa organisationer kommer till den uppfattningen att man inte vill kollektivansluta sig är det en fullt demokratisk rättighet för majoriteten att bestämma: Vi vill inte vara med! Och då ansluter man sig inte. Medlemmarna har intresse av detta – de har i otaliga fall funnit att de har nytta av avdelningarnas kollektivanslutning – men detta vill man nu förbjuda i grundlag.

Sedan vill jag säga till herr Berndtson i Linköping att vi väl ändå kan vara överens. Eftersom man även på den kommunistiska sidan är verkligt intresserad av att genom fackföreningsrörelsen få politiskt inflytande, borde väl herr Berndtson kunna begripa varför vi vill göra allt vad vi kan

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

– lika väl som ni vill göra allt vad ni kan -- för att få ett sådant inflytande. Hade ni suttit i majoritetsställning, hade ni säkert förstått detta på ett helt annat sätt.

Herr NELANDER (fp):

Fru talman! ”– — — Sverige går att ge sig själv en ny konstitution med samma likgiltighet som om det rörde en ny livsmedelsstadga.” Omdömet i fråga finns i professor Stig Strömholms nyutkomna bok *Grundlagen, folket och etablissemangen*. Professorn har redan apostroferats här av herr Svensson i Eskilstuna. Det citerade uttalandet är en beskyllning mot svenska folkets intresse – eller rättare sagt brist på intresse – för de stora frågor som rymms inom våra grundlagar och som vi i dag behandlar i vår riksdag.

Tyvär har vi som är engagerade i offentligt och politiskt arbete en känsla av att professor Strömholms omdöme i viss utsträckning kan vara riktigt. Kan det bero på att vi i mer än 150 år begåvats med fred och skonats från stora omstörtande katastrofer och att vi därför sätter mindre värde på vad vi äger?

Ändå är det skydd som grundlagarna vill ge varje medborgare samt de fri- och rättigheter som dessa lagar garanterar för vårt folk av utomordentligt värde. I fråga om medborgerliga fri- och rättigheter anser jag det betydelsefullt att ett enigt konstitutionsutskott nu beställer en utredning om utökning av dessa rättigheter. Tydligt är det också av stor vikt att en utvidgad information till allmänheten ges i dessa frågor.

En total grundlagsreform sådan som den vi i dag diskuterar hör till de viktigaste lagstiftningsuppgifter som riksdagen har. Genomförandet av sådana reformer har samband med förändringar i samhällslivet i stort. Lagförslaget blir av förklarliga skäl mycket omfattande och rymmer en mångfald avvägningsfrågor av såväl principiell som formell karaktär. Åtskilliga av dessa spörsmål berörs i denna debatt av andra företrädare för folkpartiet. Jag ansluter mig självfallet till den grundsyn på det aktuella förslaget som presenterats av herrarna Helén, Ahlmark och Molin. För min del vill jag särskilt understryka det angelägna i att ett tillfredsställande grundlagsskydd för de medborgerliga fri- och rättigheterna eftersträvas. Jag vill ytterligare utveckla några punkter i utskottets betänkande.

Den aktuella totala grundlagsreformen har främst två motiv. Det första är att ersätta den nuvarande författningen, som bygger på maktodelningsläran, med en konstitution som är grundad på folksuveränitetens princip. Det andra är att reglera monarkens ställning på ett sätt som bättre överensstämmer med utformad praxis och med parlamentariskt demokratiskt statskick.

Vid de överläggningar mellan riksdagspartierna som föregick grundlagberedningens tillsättande uppnåddes enighet om behovet av en total författningsreform. Partierna blev också ense om att den nya författningen skulle komma till uttryck i grundlag. Det innebär bl. a. att den redan sedan länge i konstitutionell praxis rådande principen att Konungen saknar självständiga maktbefogenheter skulle inskrivas i konstitutionen.

De av statschefens funktioner som har sin grund i Konungens traditionella ställning såsom innehavare av regeringsmakten går inte att förena med ett parlamentariskt system. För en del har strävan uppenbarligen varit att helt avskaffa monarkin. Det må då erinras om att av remissinstanserna har endast en, nämligen LO, hävdad att den nya författningen måste leda till monarkins avskaffande och övergång till republik. Sådana synpunkter har glädjande nog inte vunnit utskottets bifall. I propositionen uttalas att konungadömets bevarande i dag är en given utgångspunkt vid utformningen av en ny författning, om denna skall få önskvärt stöd i folkopinionen. Jag är, fru talman, helt överens med utskottsmajoriteten i detta avseende.

Enligt propositionens förslag skall Konungen ha ställning som symbol för riket och fullgöra representativa uppgifter. Denna ståndpunkt, om vilken utskottet sålunda är enigt, är resultatet av en kompromiss som inom grundlagberedningen nåddes sommaren 1971. Enighet kunde då uppnås om vissa grundsatser beträffande statschefens ställning, bl. a. att rikets statschef allt framgent skall vara en konung, att denne skall vara ordförande vid konseljer, fortlöpande skall hållas underrättad av statsministern om rikets angelägenheter, presidera vid utrikesnämndens sammanträden, förklara riksmötena öppnade och föra ordet vid särskild konselj när regeringsskifte äger rum. Däremot skall Konungen ej taga befattning med regeringsbildningen, och befälet över krigsmakten skall utövas av regeringen.

Det är enligt min mening glädjande att en kompromiss om monarkins bevarande kunnat åstadkommas. Beklagligt nog har enighet inte kunnat uppnås om att ändra successionsordningen så att även kvinnlig tronföljd blir möjlig. Majoriteten inom utskottet anser att endast manliga efterkommande även i fortsättningen skall ha arvsrätt till tronen. Enligt vår mening finns det inget godtagbart skäl för att utesluta kvinnliga medlemmar av kungahuset från tronföljd, och vi föreslår därför att, sedan erforderlig utredning gjorts, förslag framläggs för riksdagen om kvinnlig tronföljd. Detta bör dock inte rubba den nuvarande tronföljarens rätt.

Med det sagda ber jag, fru talman, att få yrka bifall till reservationen 40.

Tillåt mig också att säga några ord om riksdagens högtidliga öppnande.

Riksdagens öppnande i rikssalen har hittills varit inramat av en högtidlighet och föregåtts av en gudstjänst i slottskapellet, där Konungen varit närvarande. Formerna för riksmötets öppnande regleras inte i förslaget till ny riksdagsordning. Jag tror att majoriteten av svenska folket önskar att så mycket som möjligt behålles av den festivitas som nu inramar det högtidliga öppnandet. En högtidsgudstjänst i stil med den som nu försiggår i slottskapellet bör också anordnas, antingen i detta eller i annat kyrkorum. Det ankommer på talmannen att efter samråd med vice talmännen fastställa ordningen för öppningssammanträdet. I ett särskilt yttrande vid utskottets betänkande har herr Boo och jag framhållit vår mening att öppnandet bör ges en så högtidlig form som möjligt.

Beträffande riksdagens ledamotsantal har jag, fru talman, anslutit mig till utskottsmajoritetens uppfattning. Enligt min mening talar visserligen

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

åtskilliga skäl, inte minst erfarenheterna från denna vårriksdag, för ett minskat ledamotsantal. Skälen emot en minskning är emellertid också starka. Hänsynen t. ex. till möjligheten att bereda olika landsdelar allsidig representation i riksdagen är ett tungt vägande skäl i sammanhanget. Departementschefen har också framhållit att vissa möjligheter finns att på annat sätt än genom att minska ledamotsantalet förbättra riksdagens arbetsförhållanden. Jag har därför funnit att de överväganden i fråga om antalet riksdagsledamöter som gjordes 1972 och som ledde till det nuvarande ledamotsantalet 350 fortfarande står sig och att ledamotsantalet endast bör ändras till 349 enligt propositionens förslag.

I propositionen föreslås att utskott och kammare under vissa förutsättningar skall kunna sammanträda samtidigt. I reservationen 34 kritiseras detta förslag. Där sägs att det är en viktig princip att riksdagsledamöter kan delta i kammararbetet utan att hindras av annat riksdagsarbete. Jag finner att de praktiska motiv som talar för samtidiga sammanträden väger lättare än principen om varje riksdagsledamötes rätt att oförhindrat delta i riksdagsarbetet.

Jag yrkar bifall till reservationen 34.

Låt mig så avslutningsvis något kommentera min och herr Molins motion nr 1865 om regeringens normgivningskompetens. Av specialmotiveringen i propositionen till 8 kap. 7 § framgår att departementschefen anser att t. ex. läroplanen och andra föreskrifter om undervisningens innehåll faller under regeringens restkompetens på grund av bestämmelserna om restkompetensen i 13 §. I 7 § har emellertid undervisning och utbildning angivits som ett ämne, i vilket regeringen efter bemyndigande i lag genom förordning kan meddela föreskrifter. Det förefaller oss något egendomligt att regeringen skall besluta om läroplanen med stöd av restkompetensen men endast kan besluta om detaljbestämmelser på undervisningens område efter delegation från riksdagen. Särskilt bekymmersamt skulle det vara om riksdagen inte skulle kunna göra uttalanden om t. ex. läroplanernas mål utan att gå in med lagstiftning. Det är därför klargörande att utskottet slår fast att riksdagen även i framtiden skall kunna besluta om framställningar och göra uttalanden.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 7, 10, 12, 17, 19, 21, 22, 26, 33, 34, 35, 36, 40 och 41.

Herr WINBERG (m):

Fru talman! Vi närmar oss nu den tidpunkt då riksdagen skall fatta det första beslutet om den nya regeringsformen och den nya riksdagsordningen. Tidigare talare under dagen har ställt frågan om vi med den nya regeringsformen får en grundlag med en kvalitet av hög nivå, om den nivån t. ex. kommer att nå upp till den nivå som den regeringsform har som nu skall ersättas. Om detta kan naturligtvis i dag ingen säkert säga något. Alla hoppas vi väl att så skall bli fallet, men man kan inte komma ifrån att många fruktar att det inte blir så.

Förslaget till nya grundlagar är resultatet av en kompromiss mellan fyra partier. Just när det gäller grundlagarna, som skall utgöra ramen för den politiska verksamheten, får en kompromiss anses ha ett egenvärde. I

en kompromiss ligger alltid att ge och ta, ingen blir riktigt nöjd, kanske blir ingen heller riktigt missnöjd. Många frågor som under senare år, kanske t. o. m. under senare decennier, har stått i fokus för den författningspolitiska debatten blir nu lösta, förhoppningsvis för lång tid framåt.

Andra frågor, t. ex. de viktiga frågor som gäller de grundläggande fri- och rättigheterna, kommer — hoppas vi — att få sin mer definitiva lösning inom några år.

Ytterligare andra frågor avgörs nu till synes på lång sikt men är av den karaktären att det ändå finns skäl att ifrågasätta om de inte kommer att aktualiseras inom en mer eller mindre snar framtid.

Det vore, fru talman, frestande att något närmare beröra åtskilliga av de många frågor som ingår i detta lagstiftningskomplex. Det vore t. ex. frestande att beröra frågan om obligatorisk lagrådsgranskning, som en minoritet i konstitutionsutskottet föreslår återinförd i någon form. Om det över huvud taget skall tas hänsyn till remissutfall i några frågor är väl detta en fråga där remissutfallet borde väga tungt, eftersom det har varit praktiskt taget entydigt. Vi har också under denna vår fått erfarenhet i utskott och kammare av åtminstone *ett* stort lagstiftningsärende där lagrådsgranskning hade underlåtit. Jag tänker på ändringarna i hyreslagstiftningen. Erfarenheterna var inte goda.

Det vore också frestande att ta upp frågan om förankring i grundlagen av domstolarnas instansordning, som är en fråga av avsevärd principiell räckvidd. Likaså hur reglerna skall utformas så att domstolarnas oavhängighet på ett helt otvetydigt sätt kan upprätthållas. Domstolarna får inte politiseras, sade statsministern i det första anförandet i denna debatt. Kammaren står sannolikt helt bakom det uttalandet. Ett bifall till reservationen 24 skulle ge den principen en starkare förankring i verkligheten.

Det vore också frestande att ta upp frågan om huruvida utskottssammanträde skall kunna ske under kammarplenum. Det är ytterligare en fråga där många synpunkter skulle kunna läggas och som på sitt sätt är av stor principiell räckvidd.

Det vore, efter herr Henningssons anförande, också frestande att ta upp frågan om kollektivanslutning till politiskt parti. Herr Henningsson sade att han efter 48 års verksamhet för att kollektivansluta människor ännu inte inser det anstötliga och odemokratiska i att ansluta människor till visst parti, även om de inte önskar det. Jag utgår från att andra talare — bl. a. herr Åkerlind — kommer att beröra detta senare.

Jag skall, fru talman, emellertid inte gå närmare in på dessa frågor utan i stället ta upp en annan, nämligen den som gäller statsskicket och statschefen. Riksdagens största minoritetsparti, dvs. regeringspartiet, har i sitt program sedan många decennier krävt att vårt statsskick skall förändras från monarki till republik. Moderata samlingspartiet däremot anser att det monarkiska statsskicket sådant det har utformats i praxis i vårt land är att föredra. Vi vill ha en konstitutionell monarki. Den s. k. Torekovskompromissen innebär nu att den monarkiska statsformen behålls. Det uttrycks av föredragande departementschefen i propositionen 90, där det bl. a. sägs att visserligen anser många att det ärftliga

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

kungadömet är ett främmande inslag i det demokratiska statskicket men att å andra sidan monarkin obestriddligen har stöd hos betydande folkgrupper. Departementschefens konklusion blir – den har citerats vid flera tillfällen tidigare i dag – att kungadömet bevarande är en given utgångspunkt vid utformningen av en ny författning om författningen skall få önskvärt stöd i riksdagen och i folkopinionen. Detta är utan tvivel ett riktigt konstaterande.

Många önskar säkert att frågan om statsformen med detta skulle vara löst för lång tid framåt. Andra menar ändå att frågan ideligen ånyo kommer att aktualiseras. Att döma av en del uttalanden som har förekommit i den offentliga debatten efter Torekovskompromissen och efter det att propositionen 90 lagts på riksdagens bord kan det inte uteslutas, att det är de senare som får rätt.

Fullständig enighet mellan partierna, om vilka uppgifter statschefen-monarken skall ha, har icke uppnåtts, även om enigheten sträcker sig rätt långt. Monarken skall självfallet inte ha någon politisk maktutövning. Men eftersom monarken enligt regeringsformen skall vara rikets statschef, ha landets högsta värdighet som det står i propositionen, så måste han ganska naturligt ha någon form av anknytning till landets styrelse och kännedom och information om landets viktigare angelägenheter. Det finns skäl som talar för att han har anknytning till rikets styrelse, till regeringsarbetet och till regeringsbildningen.

I viss utsträckning får han det genom Torekovskompromissen och genom de partiledaröverenskommelser som därefter har träffats och på vilka propositionen delvis grundas. Det är dock i två avseenden där enligt min mening denna önskvärda anknytning hade kunnat ske på ett bättre sätt. Det ena gäller befattningen med promulgation av lagar och undertecknandet av vissa expeditioner, det andra är frågan om vilken funktion kungen skall ha i samband med regeringsbildningen.

Om statschefen medverkar i riksstyrelsen genom undertecknandet av vissa expeditioner m. m., kan detta inte innebära att han tilläggs någon reell beslutsfunktion. Däremot förankras beslutens så att säga formella del i den funktion i samhället som statschefen utövar och som har sitt värde inte minst av att denna funktion står vid sidan av den politiska maktutövningen och de växlingar i den mellan olika åsiktsgrupperingar som kan och också bör ske i en modern demokrati. De här frågorna behandlas i reservationen 16. Jag kan i övrigt hänvisa till den.

En annan uppgift för statschefen borde kunna vara att han skall ha någon funktion i regeringsbildningen. Med den utformning förfarings-sättet vid regeringsbildning nu får enligt den nya regeringsformen finns det skäl – just för att knyta statschefens funktion till viktigare angelägenheter i riket – att låta statschefen efter samråd med företrädare för partigrupperna och överläggningar med talmannen och vice talmännen avge förslag till riksdagen på statsminister. Eftersom riksdagen skall pröva förslaget genom omröstning och sålunda kan fälla det kan en sådan ordning knappast anses innebära att statschefen tillägges en politisk maktutövning.

Det kan inte gärna bestridas att statschefen såsom stående vid sidan av partierna har goda möjligheter att spela en neutral roll vid överläggningar

inför en regeringsbildning. Det är flera remissinstanser, bl. a. ett par länsstyrelser och Lantbrukarnas riksförbund, som har antytt lämpligheten av att regeringsbildningen kan ske med statschefens medverkan. Över huvud taget har flera remissinstanser varit kritiska när det gäller grundlagberedningens förslag till lösning av frågorna om statschefens ställning och uppgifter. Det förtjänar att anföras vad bl. a. regeringsrättens ledamöter har yttrat: "Den statschefen av grundlagberedningen tillmätta rollen som symbol för riket låter sig svårligen genomföra, om denne nära nog fullständigt skiljes från riksstyrelsen. Efter mönster från exempelvis Danmark och Norge bör statschefen formellt medverka i vissa statshandlingar, t. ex. vid utnämning av regering, vid promulgation av lagar och förordningar, vid ingående av överenskommelser med främmande makter, vid meddelande av nåd och i utnämningsfrågor som ankommer på regeringen."

Professor Nils Herlitz har i en artikel kallad "1974 års regeringsform?" gett synpunkter i den här frågan och bl. a. påpekat att åtskilliga av en monarks funktioner utöver dem som propositionen föreslår kan väl förenas med ett parlamentariskt system. Han säger: "I alla nu fungerande europeiska monarkier är parlamentarismen fast rotad. I dem alla fattar ändå monarken även om han är maktlös, i större eller mindre omfattning beslut i regeringsärenden och i dem alla har han centrala funktioner vid regeringsbildningen."

Fru talman! Enligt min mening hade det varit önskvärt att låta statschefen spela en formell roll vid regeringsbildningen, och jag har därför velat ge uttryck för dessa synpunkter. Eftersom frågan ingår i den överenskommelse som har träffats mellan partierna skall jag inte ställa något yrkande i denna del. När det gäller undertecknandet av expeditioner m. m. finns det däremot, som jag nyss nämnt, en reservation, nr 16, till vilken jag yrkar bifall.

I detta anförande instämde herr Strindberg (m).

Herr BERGQVIST (s):

Fru talman! Det är ett gott betyg åt den svenska demokratin att man på alla håll ivrar för att skydda de fri- och rättigheter som medborgarna hittills uppnått. Genom regeringens förslag får de politiska fri- och rättigheterna ett starkt skydd, och arbetet förs vidare genom den föreslagna utredningen.

Det är emellertid viktigt att man vid sådana här tillfällen slår fast att demokratin inte bara är grundläggande politiska rättigheter; den har också ett socialt innehåll. Den måste ha kraft att klara människornas problem – arbete, försörjning och trygghet. Den måste kunna ge sig i kast med framtidsfrågorna. Därför måste den politiska demokratin följas upp med den ekonomiska demokratin. Hela samhällsordningen bör präglas av demokratins ideal. Därför är det också viktigt att vi inte skapar oklarheter när vi griper in och reglerar fri- och rättigheterna.

Vad hade det inneburit om vi i dag hade haft en utförlig grundlagsreglering av föreningsfriheten inklusive arbetsrättsfrågorna byggd på det

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

vi hittills uppnått? Såvitt jag förstår skulle det ha behövts två beslut med mellanliggande val för att vidga förhandlingsrätten och för att avskaffa § 32. Reformarbetet i arbetslivet skulle alltså ha bromsats upp genom en utförlig grundlagsreglering, byggd på vad man tidigare uppnått.

Här har talats om tryckfriheten och rätten att ta del av allmänna handlingar. För att reglera fri- och rättigheterna bara i dessa avseenden har det behövts en särskild grundlag med omkring 120 paragrafer plus sekretesslag och en mängd sekretessbestämmelser. Det är värdefullt att vi har den regleringen, men vad hände när en stark opinion ville förbjuda reklam för tobak och alkohol? Jo, först uppstod en diskussion om huruvida reklamförbudet var förenligt med tryckfrihetsförordningen. Efter hand utkristalliserades den uppfattningen att man fick tänka sig att ändra tryckfrihetsförordningen för att möjliggöra ett reklamförbud. Sedan vidtog utredning, och vi har som vilande antagit ett förslag om att ändra tryckfrihetsförordningen och vi skall ta det slutgiltiga beslutet efter valet. Dessutom skall en särskild lag skapas.

Genom att denna fråga var reglerad i grundlag kom värdefull tid att gå förlorad i det här fallet. Nu är detta en liten fråga, och konsekvensen i detta avseende väger naturligtvis mycket lättare än det värde som ligger i att vi har kunnat garantera tryckfriheten och rätten att ta del av allmänna handlingar på ett sätt som är unikt i världen. Jag tar bara fram detta exempel för att understryka att om vi skall föra in i grundlagen även relativt okontroversiella konventionstexter så är det viktigt att vi har gått igenom dem noga – lagtekniskt och på annat sätt – innan vi beslutar. Nu kommer utredningen att kunna göra allt detta, och det hälsar jag med tillfredsställelse.

Det har talats om utlandssvenskarnas rösträtt. Det är en fråga där de borgerliga vill hoppa över en utredning som pågår. När herr Werner i Malmö argumenterade i den frågan sade han att många utlandssvenskar är ytterligt representativa, de tar del av samhällsarbetet mer än många andra svenskar. Han använde det som ett argument för att gå in på det här stadiet. Men var det inte litet olyckligt att använda just den typen av argument? Det är klart att det finns samhällsmedvetna utlandssvenskar, men om någonting blev en besvikelse så var det väl just valdeltagandet bland utlandssvenskarna när reformen med femårsgräns genomfördes. Man räknade med att ungefär 15 000 personer skulle kunna rösta. Det blev inte mer än 1 900 år 1968, och vid sista valet sjönk siffran till 1 720.

De här siffrorna som visar på ett kanske tioprocentigt valdeltagande innebär naturligtvis inte att man skall dra slutsatsen att man bör låta bli att utvidga rösträtten, men det kanske visar att herr Werners argumentering inte var så stark just på den här punkten och att framför allt rösträtten bör ses i förhållande till möjligheten att utöva den och att det kan finnas skäl att avvakta den valtekniska utredningens arbete innan man grundlagsreglerar den frågan.

Jag vill också säga något om ersättning i samband med expropriation. Grundlagberedningens förslag innebar att ersättning skall utgå enligt lag. I propositionen framhölls att gällande lag i vissa fall medger ianspråkstagande av mark utan kontant ersättning. Därför gav regeringen paragrafen

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

rekommendationskaraktär. Nu har utskottet ändrat ordet "bör" till "skall", och det finns alltså en formell skillnad mellan propositionen och utskottsbetänkandet. Jag vill ändå hävda att med den motivtext som finns i utskottets skrivning kommer det i praktiken att bli samma resultat. Ersättning skall utgå. Dock behöver den inte utgå i kontant form. Den utgår enligt de grunder som bestäms i vanlig lag.

Paragrafen innebär inget hinder för t. ex. 70 § eller 113 § i byggnadslagen, inget hinder för s. k. delexpropriation. Den omfattar inte bestämmelser i planlagstiftning eller naturvårds- och miljövårdslagstiftning om begränsning i möjligheterna att använda fast egendom. Jag kan inte inse att den på något sätt skall vara ett hinder för arbetet inom bygglagutredningen, som vi hoppas skall lägga fram framåtsyftande förslag ägnade att vidareutveckla bl. a. den progressiva markpolitik som har inletts.

Från vänsterpartiet kommunisterna har man gjort stor affär av regeringsformens 10 kap. 5 §, där det stadgas att beslutanderätt i begränsad omfattning kan överlåtas till mellanfolklig organisation. Avgörandet kan antingen ske genom två beslut med mellanliggande val eller vid ett tillfälle med fem sjättedels majoritet. Jag har studerat denna paragraf och försökt vända och vrida på den för att ärligt kunna avgöra om den är ett "hot mot demokrati och självbestämmande", som det sägs i en tidningsartikel av en vpk-man. Kommer den att användas för att smyga in Sverige i EEC? Kräver försvaret av den nationella självbestämmanderätten att paragrafen slopas?

Jag håller i och för sig med om att vi skall slå vakt om vår nationella suveränitet. Jag tror att det vore olyckligt om vi engagerade oss i en ekonomisk union med EEC-staterna, och jag kan i och för sig förstå att man hyser en allmän misstro mot paragrafen mot bakgrund av att det talades om EEC – eller som vi nu säger EG – när den infördes.

Men en av vinsterna med den konstruktion som föreslås är ju att den mellanfolkliga organisationen inte blir grundlagsfäst. En befogenhetsöverlåtelse kan återkallas genom ett enda beslut med vanlig majoritet. Jag skulle faktiskt vilja säga att denna paragraf kan användas för att hävda vår suveränitet. Vi upplever en kraftig tillväxt av de multinationella företagen. De kommer att bli mycket betydelsefulla maktfaktorer under de kommande åren. Det är nödvändigt att fackföreningsrörelsen utvecklar samarbete över gränserna på ett helt annat sätt än nu, och det är också nödvändigt att regeringarna utvecklar ett samarbete för att kontrollera dessa företag, för att beskatta dem effektivare och för att allmänt skapa bättre förutsättningar för det fackliga internationella samarbetet. Det är inte otänkbart att den här paragrafen kan bli aktuell i ett sådant sammanhang.

Vi har ett representativt system. Varje riksdagsman är vald av folket. Folket i val kan också utkräva ansvar för de beslut som de valda ombuden fattar. Jag har inte kunnat se att det egentligen finns något fog för de mycket starka ord som har riktats från vpk-håll mot utformningen av den här paragrafen. Den är fullt förenlig med demokrati, och den har faktiskt beslutats i demokratisk ordning med mellanliggande val på det sätt som man vanligen fattar grundlagsbeslut.

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Fru talman! Vad beträffar utlandssvenskarnas rösträtt tyckte herr Bergqvist att det var ett svagt argument jag framförde, när jag nämnde att åtskilliga svenskar där ute är synnerligen representativa för vårt land — inom handel, industri, biståndsarbete osv. — och tar mer del i svensk politik och svenskt samhällsarbete än många hemmasvenskar. Jag tycker inte att det är ett svagt argument. Det rör sig kanske om en begränsad grupp, men det är väl ändå beklagligt, herr Bergqvist, att människor som arbetar intensivt för Sverige utom landets gränser inte skall ha möjlighet att påverka politiken här hemma.

Herr Bergqvist nämnde också att valdeltagandet hade varit en besvikelse. Det är väl ett dåligt argument för herr Bergqvists synpunkter. Det är ju en principfråga det gäller, och den har inte alls med valdeltagandet att göra. Att det inte blev så stort valdeltagande 1970 har också sina orsaker. Det gavs en bristande information den gången, och jag tror också att den nu rådande femårsgränsen avstängde åtskilliga utlandssvenskar från att delta i valet. Det är därför vi går fram med nya krav i den här frågan.

Herr BERGQVIST (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill erinra herr Werner i Malmö om bakgrunden. Efter ett yttrande av konstitutionsutskottet 1970 uttalade riksdagen att en förutsättningslös prövning borde ske av möjligheterna att vidga rösträtten för utlandssvenskar. Så sent som förra året talades det i den borgerliga reservationen faktiskt om att man, även om man i princip hade sin uppfattning klar, borde avvakta resultatet av pågående utredningsarbete. Det är bakgrunden till mitt allmänna resonemang.

Synpunkten i fråga om det låga valdeltagandet var ju, som jag framhöll i mitt anförande, inte ett argument i principfrågan men väl en invändning mot herr Werners resonemang om att de här personerna är så representativa och engagerade i samhällsarbete att det utgör ett skäl för att grundlagsreglera frågan nu. Jag tycker det är rimligt att man då erinrar om valdeltagandet i den här gruppen.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag är helt medveten om att det är mycket som kan behöva utredas i den här frågan om utlandssvenskarnas rösträtt, men själva principen borde kunna inskrivas i regeringsformen redan nu.

Herr BERGQVIST (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag tycker att man ändå på borgerligt håll formulerade sig på ett relativt tillfredsställande sätt i reservationen förra året, när man sade: "Även om skälen för en på detta sätt utvidgad rösträtt sålunda kvarstår, anser vi dock att i avvaktan på resultaten av pågående utredningsarbete — — —."

Vid det tillfället var man alltså beredd att avvakta pågående utredningsarbete. I år är man färdig att omedelbart reglera den här frågan i grundlagen.

Herr SJÖHOLM (fp):

Fru talman! Det skulle naturligtvis vara oändligt mycket att säga i denna för den svenska demokratins framtid så viktiga debatt, men vid det här laget har väl det mesta redan sagts, mer eller mindre värtaligt.

Jag skall bara ta upp två punkter. Den ena gäller riksdagens arbetsformer. Jag tror inte att jag inför den här församlingen behöver närmare motivera att de behöver ändras. Varje förändring måste, höll jag på att säga, bli till det bättre. Den motion som jag har lämnat i januari månad innehåller ett par förslag, litet löst skisserade bara. Man skulle kunna tänka sig en allmän motionstid under hösten för att slippa anhopningen i april och maj, och vi skulle kunna pröva att ha manuskriptfria överläggningar. Man blir nästan rädd ibland när nr 12 och 13 på talarlistan börjar redogöra för ämnets beskaffenhet fast redan en mängd talare har diskuterat det. Det märkliga är att talmännen ofta uttrycker sympatier för det här förslaget med manuskriptfria överläggningar — åtminstone när de avgår. Det är klart att de måste lida mer än några andra av att höra på det ganska träaktiga uppläsandet av manuskript.

I motionen ingick också att man skulle minska antalet ledamöter till 175. Som herr Hernelius påpekade i förmiddags får vi ju i praktiken 20 ledamöter till nu när statsråden inte skall vara riksdagsledamöter längre. Förslaget med 299 är inget radikalt grepp — det kommer inte att märkas mycket skillnad — men med 175 skulle skillnaden otvivelaktigt märkas. Det kan ju inte vara meningen att vi skall sitta i denna kammare dag och natt utan möjligheter att träffa de människor utanför det här huset vilkas ärenden vi är valda att gå.

I förslaget om 175 ledamöter finns det en inbyggd extra fördel, enligt min personliga mening, och det är att det skulle tvinga tre partier samman. Folkpartiet, centern och liberalt sinnade moderater skulle då bli tvingade att slå sig samman för att över huvud taget få mandat i en del valkretsar. Det är alltså herr Olle Svenssons idé om ett tvåpartisystem som man på ett relativt elegant sätt skulle kunna förverkliga. Jag tror att det skulle vara till demokratins säkra gagn om vi hade ett tvåpartisystem i det här landet, och så skulle vi samtidigt få vettiga arbetsformer i riksdagen.

Nu är det ett alltför bra förslag för att ha någon utsikt att vinna framgång, och jag skall därför yrka bifall till reservationen 11, som alltså innebär 299 ledamöter. Det är i alla fall ett steg i rätt riktning.

Detta med kollektivanslutning har jag redan berört litet, eftersom herr Henningsson provocerade mig tidigare. Sedan jag kom till riksdagen 1965 har jag varje år, tror jag, motionerat i detta ärende. Mestadels har det inneburit att vi skulle ha förbud mot kollektivanslutning både till politiskt parti och till religiöst samfund — det tycker jag är helt logiskt och riktigt. Till herr Berndtson i Linköping vill jag säga att jag finner det litet egendomligt, när vpk gillar idén att man skall vara konsekvent och ha ett förbud för bägge delarna, att detta inte har yttrat sig i att vpk har röstat för mina yrkanden tidigare år, trots att de har innehållit båda dessa ingredienser. Det verkar något inkonsekvent.

Herr Henningsson och jag diskuterade detta tidigare, och jag ställde till

Nr 111

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

herr Henningsson ett antal frågor som icke besvarades. I sitt senaste inlägg sade herr Henningsson att det här väl inte är så farligt. Om det är någon som vet att en avdelning skall ha möte och detta kommer upp, så kan han ju gå dit och se till att han inte blir medlem. Det är fantastiskt att man skall gå till ett möte, inte för att man vill bli medlem utan för att man skall slippa att bli medlem. Det kan ju hända att man får springa runt hela veckan till olika sammanslutningar där man inte vill vara med för att man inte skall bli medlem i en hel massa organisationer. Det är faktiskt en ganska egendomlig ordning.

Jag frågar ännu en gång herr Henningsson: Vad är det för fel på ett system som lämnar åt den enskilde att själv besluta om han vill vara medlem i ett politiskt parti och i så fall vilket? Det är väl ändå det normala i ett demokratiskt land. Och en annan fråga: Hur kan det komma sig att LO-organet Aftonbladet är motståndare till kollektivanslutningen? Om herr Henningsson som enda motiv från vår sida kan se att vi skulle vara negativt inställda mot fackföreningsrörelsen, så kan väl ändå inte LO-organet vara det, herr Henningsson.

Sedan är det alldeles självklart att liberalt sinnade människor är motståndare till kollektivanslutningen. Den är en skamfläck i ett demokratiskt land – det är det rätta uttrycket – och den borde vi tvätta bort snarast möjligt. Men mina partivänner i folkpartiet och mittenbröderna i centern vill ändå inte vara med om att i grundlagen skriva in denna garanti för den enskildes rätt att själv få bestämma, och det tycker jag faktiskt är litet egendomligt.

Man säger i reservationen 10 från folkpartiet och centern: ”Individens rätt att fritt och självständigt välja politiskt parti är grundläggande för demokratin.” Det är helt korrekt – precis så är det. Men då frågar jag varför man inte skall föra in det som är ”grundläggande för demokratin” i en demokratisk grundlag. Det skulle ha sin givna plats där. Jag tycker det är exakt vad en grundlag skulle kunna innehålla – en rättighet, en garanti för den enskilde att inte andra människor springer omkring och ansluter honom till organisationer som han inte önskar vara med i.

Det passar mycket bra i en grundlag, och därför, fru talman, yrkar jag bifall till reservationen 9, där det framställs ett yrkande om att man skall föra in detta i grundlagen. Om det förslaget faller, vilket det tyvärr sannolikt gör, kommer jag naturligtvis att i andra omgången rösta för reservationen 10, som avgivits av centerns och folkpartiets ledamöter.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag råkar vara mycket väl bekant med herr Sjöholm sedan många år tillbaka. Men jag mår faktiskt illa varje gång han försöker uppträda som en demokratisk renlärighetsapostel. Jag skall inte gå längre i detta sammanhang.

Jag vill direkt säga att det är inget fel alls om var och en själv bestämmer. Men det är väl heller inget fel om var och en som är medlem av en organisation i kallelsen får besked om vad som skall äga rum på det bestämda mötet. Har han då intresse för sin organisation, så kan han där yttra sig. Mer besvär är det inte. Vill han inte gå på mötet kan han ta telefonluren och ringa till sin organisation och säga ifrån. Vill han inte

det heller kan han skriva dit, och har han skrivit en gång är han därmed fri tills han ger ett annat besked.

Jag tycker att de som tillhör en organisation skall vara så pass intresserade av den och dess verksamhet att de följer med vad som händer och sker.

Sedan vill jag gärna säga att jag är ganska övertygad om att den redaktör som här åberopats och som yttrat sig om detta aldrig i sitt liv har deltagit i ett fackföreningsmöte av den typ som det här är fråga om, nämligen inom de LO-anslutna fackföreningarna. Att sådana personer kan ha idéer som är helt annorlunda än de synpunkter som verkligen gäller problematiken rör jag inte för, och jag tillmåter inte deras uttalanden något större värde, för de känner inte till förhållandena.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Fru talman! Om herr Henningsson mår illa eller herr Henningsson mår bra tycker jag kanske inte är särskilt viktigt för kammaren att erfara. Men jag kan förstå att herr Henningsson känner sig illa berörd i det debattläge han befinner sig i och där han nu tvingas krångla sig ur frågorna utan att besvara dem.

Herr Henningsson har inte svarat på frågan om hur han gillar anslutningen till statskyrkan – att man föds in i statskyrkan och alltså måste begära sitt utträde ur någonting som man aldrig har begärt sitt inträde i. Det är på samma sätt där som med kollektivanslutning till ett parti.

Sedan mönstrar herr Henningsson ut LO:s egen tidning – den begriper inte det här. Herr Henningsson begriper det men inte LO, inte LO:s tidning.

De ledare i den här frågan som står i Aftonbladet, herr Henningsson, är naturligtvis auktoritativa – de är alltså ett uttryck för vad LO tycker eller rättare för vad detta LO:s organ tycker i detta fall. Och jag har frågat herr Henningsson om han tror att det är någon sorts antipati mot fackföreningsrörelsen som Aftonbladet företräder.

Herr Henningsson säger – det är alldeles underbart – att den som har intresse för sin avdelning går naturligtvis dit och ser till att han inte blir medlem. Ja visst – men den som är helt ointresserad blir således medlem! Det är precis så det är. Den som är fullständigt ointresserad av att komma med i det socialdemokratiska partiet kommer med just på grund av sitt ointresse.

Där har väl herr Henningsson gillrat en fälla åt sig själv som han nu befinner sig i.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag vidhåller lika bestämt att jag inte tar något intryck av om en redaktör i Aftonbladet eller någon annan tidning har en annan uppfattning än jag själv. Jag framför min egen uppfattning, inte redaktörens på Aftonbladet. Den friheten tar jag mig.

Det finns många andra turer när det gäller hur man uppträder demokratiskt, och jag skulle mycket lätt kunna plocka fram exempel på det, men det skall jag avstå från att göra.

Nr 111

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Herr GADD (s):

Fru talman! I motionen 1879 har Olle Svensson i Eskilstuna och jag tagit upp frågan om skattefullmakter från riksdagen till regeringen. Vi har yrkat att riksdagen skall ge till känna att frågan om beskattningsmaktens rent tekniska utformning kan komma att behöva ses över, efter det att den nu arbetande budgetutredningen lagt fram sitt betänkande i höst. Det är en utredning som enligt sina direktiv skall föreslå förbättringar av teknisk natur för finans- och stabiliseringspolitiken i Sverige.

Sedan gammalt gäller ju att "svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utövas av riksdagen allena". Olle Svensson och jag har i vår motion framhållit att någon ändring i det avseendet kan det enligt vår uppfattning inte bli frågan om. Vi vill föra denna diskussion utifrån de förutsättningarna. Vad Per Ahlmark och Allan Hernelius gjort gällande i dagens debatt och vad som insinueras i reservationen 21 till konstitutionsutskottets betänkande är alltså helt enkelt inte sant.

Många tror att vi i Sverige har en tekniskt sett högt utvecklad finanspolitik. Det var ju i Sverige som en modern finanspolitik började att tillämpas, när socialdemokratin i början av 1930-talet med Wigforss som finansminister under en svår depression använde en underbalanserad budget för att få fart på konjunkturerna. Wigforss' idéer är numera accepterade över hela världen och tillämpas i dag allmänt. Och eftersom vi var först på plan borde vi ha hunnit utveckla en teknik att använda budgeten, att använda finanspolitiken, som är mer avancerad än tekniken i andra länder. Så är nu inte alls fallet. Vid internationella jämförelser visar det sig att våra beslutsregler i väsentliga avseenden försvårar en rationell finanspolitik. OECD genomförde för några år sedan en jämförande studie och analyserade tämligen ingående förhållandena i Belgien, Frankrike, Tyska förbundsrepubliken, Italien, Storbritannien, Förenta staterna och Sverige. När det gällde beslutsreglernas utformning stannade OECD-utredarna vid att de svenska reglerna hörde till dem som sämst lämpade sig för en modern finanspolitik.

Anledningen härtill var de jämförelsevis långa tider som åtgår mellan det att ett förslag från regeringen offentliggörs, till dess att riksdagen kan slutgiltigt ta ställning. OECD-utredarna konstaterade att väsentliga spekulationsrörelser i ekonomin kan sättas i gång, eftersom de som så önskar och har de ekonomiska resurserna just genom de långa beslutstiderna ges alla chanser att vidta lämpliga motåtgärder.

Den nu sittande budgetutredningen har studerat förhållandena i Sverige under senare tid, speciellt vad beträffar förändringar i de indirekta skatterna. I vår motion har vi gjort en sammanfattning av dessa studier. Jag citerar ur motionen: "När omsättningsskatten infördes den 1 januari 1960 tidigarelades ungefär 600 miljoner av den privata konsumtionen." Vilka var det som hade möjlighet att göra dessa tidigare inköp? "När samma skatt höjdes från 6 procent till 9,1 procent den 1 juli 1965, beräknar man att ungefär 500 miljoner av konsumtionen tidigarelades. — — — När beskattningen av bilar höjdes den 1 mars 1970, ledde detta till en ökning av de normala bilköpen med 300 miljoner kronor." Vilka var det som hade resurser att tidigarelägga dessa köp? Var det låginkomsttagarna, de sämst ställda i samhället? "Denna ökning torde till

mycket stor del ha slagit på vår import — — —. För att på kort sikt dämpa ett redan för stort utflöde av valuta fick vi alltså tåla ett omedelbart ännu större utflöde!”

Dessa svårigheter var vi i grundlagberedningen helt införstådda med. I en speciell arbetsgrupp under Hilding Johanssons tålmodiga ordförandeskap utarbetades ett förslag till möjligheter för riksdagen att ge regeringen temporära rättigheter att förändra de indirekta skatternas höjd. I arbetsgruppen ingick Allan Hernelius, Gudmund Ernulf och jag själv. Jag anser det vara av visst intresse att i det här sammanhanget rikta ett tack till Allan Hernelius och Gudmund Ernulf — moderat respektive folkpartistisk riksdagsman — för det fina arbete de lade ned för att få fram fullmaktsregler som var förenliga både med en modern tids krav på finanspolitiken och med principen att det svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utövas av riksdagen allena. Såvitt jag kan erinra mig nu var detta under min tid i grundlagberedningen den enda fråga, i vilken vi lyckades komma fram till en lösning som vi alla arbetat positivt med och som vi när arbetet var slut också alla tyckte var bra.

Vad vi, representanter för de fyra partierna, hade kommit fram till blev nämligen grundlagberedningens slutgiltiga förslag med ett undantag, och det gällde regeringens underställningsskyldighet. Den tyckte vi på det stadiet gott kunde få vara fyra månader. Detta var innan partitaktiken kom in i bilden. Grundlagberedningens slutgiltiga förslag, som var en kompromiss mellan socialdemokraterna och centern i beredningen, krympte den tidsfristen till två månader. Men det var sedan partitaktikerna fått göra sitt. Folkpartiet tog avstånd från Ernulfs och de övrigas mödor. Moderater och centerpartister hoppade av för säkerhets skull. Centern kom tillbaka, och vi trodde för en stund att det förelåg en bred majoritet i riksdagen.

Vad hade då grundlagberedningen föreslagit? Jo, när man ändrar de indirekta skatterna åtgår en tid på två à tre månader från det att ett regeringsförslag blir känt för offentligheten och till dess att riksdagen fattar sitt beslut. Samma sak gäller de direkta skatterna. Men i fråga om de direkta skatterna kommer de fördelningspolitiska problemen i förgrunden. Där gäller det ju inkomstskatt för fysiska personer, det gäller skatt på förmögenheter, på arv och gåvor. Dessa skatter ansåg grundlagberedningen vara av så central politisk betydelse att några fullmakter aldrig kunde bli aktuella. Enligt min mening är dessa skatter inte heller så intressanta ur stabiliseringspolitisk synpunkt som de indirekta skatterna.

De indirekta skatterna skulle däremot kunna få förändras inom på förhand bestämda gränser. Riksdagen skulle bestämma om dessa fullmakter skulle ges. Riksdagen skulle bestämma vilka indirekta skatter det var fråga om. Riksdagen skulle bestämma inom vilka gränser de angivna skatterna skulle kunna varieras. Och riksdagen skulle helt naturligt ha rätt att när som helst ta tillbaka dessa fullmakter. Någon som helst maktförskjutning från riksdagen till regeringen var det aldrig tål om. Jag gissar att skälen till att herrar Hernelius och Ernulf så aktivt och positivt deltog i det preliminära arbetet var att de uppfattade förslaget som helt neutralt när det gällde maktfördelningen mellan riksdag och regering.

I dag står Allan Hernelius upp och kritiserar starkt Olle Svenssons och

Nr 111

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

min motion, som bara har till syfte att riksdagen skall besinna sig en liten smula och vänta in ett sakmaterial i frågan från en specialutredning, budgetutredningen. Jag tycker att utvecklingen i denna fråga är mycket trist. Ett bra och vettigt förslag, utarbetat av representanter för fyra partier, har offrats på den enklaste partitaktikens altare. I regeringens proposition har nu en annan kompromiss träffats. Ett sammansatt finans- och skatteutskott skall i riksdagens ställe fatta det preliminära beslutet. Sedan har riksdagen att slutgiltigt avgöra frågan.

Som jag ser saken är detta förslag egentligen helt avpassat för de perioder då riksdagen inte är samlad. Skulle ett snabbt beslut krävas under pågående riksdagssession, finns ju redan nu möjligheter till en snabb behandling. Jag vill bara erinra om riksdagens behandling av arbetsmarknadskonflikten 1971. Lika snabbt kan självfallet under pågående riksdagssession en förändring av de indirekta skatterna äga rum utan några som helst specialarrangemang.

Däremot föreligger i dag inga möjligheter att förändra skatterna under de perioder då riksdagen inte är samlad. På den punkten innebär regeringens förslag en förnyelse jämfört med nuläget. Men förslaget har fortfarande kvar de helt otillfredsställande dragen att ge fritt fram för spekulation i förväntade förändringar. Hundratals miljoner kommer i framtiden – som nu – att rulla, när ett förslag lämnas från finansdepartementet till riksdagen. Man kan se framför sig vad som kommer att hända, när 30 personer från riksdagens finans- och skatteutskott temporärt skall träda i riksdagens ställe. Det kan de aldrig göra i hemlighet.

Vi borde, fru talman, vara tillräckligt mogna för att erkänna att dessa förhållanden är orättvisa och ytterst drabbar de sämst ställda i samhället. En finansfullmakt av den typ som grundlagberedningen föreslog skulle ha sanerat ordentligt.

Nu gick det inte denna gång. Som ledamot i grundlagberedningen vet jag hur svårt det är att verka, när partitaktikens enklaste företrädare får fritt fram. Det förslag vi har är alltid något. Olle Svensson och jag ställer oss som motionärer givetvis bakom den kompromiss som har träffats mellan partiledarna och som utskottet funnit för gott att acceptera. Det är den enda väg som för stunden finns att gå för att något vettigt skall hända.

När budgetutredningens sakmaterial föreligger i höst kommer detta i sedvanlig ordning att remissbehandlas. Vi bör till sist här i riksdagen, hoppas jag, kunna få en ny chans att ta upp dessa frågor till behandling. Så säger konstitutionsutskottet i sitt betänkande. Det är just vad vi motionärer ville få sagt, med förhoppningen att riksdagen då skall finna sig i stånd att skapa regler som förhindrar orättvisa spekulationer i samband med förändringar av de indirekta skatterna, spekulationer som alltid ytterst drabbar de sämst ställda i samhället och som kan komma till stånd på grund av en ogenomtänkt tillämpning av en väsentlig princip, nämligen: "Svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utövas av riksdagen allena."

Tills denna förändring har inträtt får vi nöja oss med dagens förslag.

Jag har därför, fru talman, i dag inget annat val än att yrka bifall till konstitutionsutskottets betänkande nr 26 i samtliga punkter.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag kan förstå att herr Gadd är bitter. Han satt ju med i grundlagberedningen, där man från socialdemokraternas sida krävde en skattefullmakt för regeringen. Sedan övergav regeringen i en uppgörelse med två andra partier den linjen och fann en ny konstruktion, som hade kvar skatterätten hos riksdagen och av riksdagen valt organ.

Nu går herr Gadd i motionen 1879 på samma gamla linje från grundlagberedningen. Vi har opponerat mot denna tankegång i reservationen 21. Rätten att besluta om skatter skall ligga kvar hos riksdagen och hos av riksdagen valt organ.

Detta är "partitaktik", säger herr Gadd gång på gång. Nej, det är det inte. Det är att värna om riksdagens ställning och befogenheter. Att lämna fullmakt till regeringen att förändra t. ex. mervärdeskatten är en maktförskjutning från riksdagen till regeringen. Och det är viktigt för den sakliga behandlingen av skattefrågor att de får en utskottsbehandling. Så blir det med den lösning som vi nu har kommit fram till. Det är viktigt för den allmänna debatten att man inte bara plötsligt får ett dekret från regeringen utan att det blir en behandling i sammansatt finans- och skatteutskott eller i hela riksdagen. Och det är viktigt att partierna, meningsriktningarna i den demokratiska församlingen, får säga sitt innan beslut fattas om så viktiga saker. Det är inte partitaktik, det är att värna folkrepresentationen.

Herr Gadd tog inte upp den punkt där han har nämnts så många gånger tidigare i dagens debatt. Han skrev i en artikel för två veckor sedan i Upsala Nya Tidning att frågan om mänskliga rättigheter aldrig kan säkras genom "formella knep". Det var tur att vi hade det "formella knepet" för tryckfriheten 1941–1942, herr Gadd. Då kunde man svara tyskarna när de tryckte på och krävde att man skulle förbjuda antinazistiska tidningar. De fick svaret att det kunde vi inte göra därför att man i så fall måste ändra grundlagen och därmed avvakta 1944 års andrakammarval. Efter 1944 hade krigslyckan svängt.

Varför kan vi inte försöka värna andra fri- och rättigheter genom samma typ av "formella knep", skyddet genom grundlagen? Jag tänker på centrala friheter som religionsfrihet, mötesfrihet, yttrandefrihet osv. Grundläggande rättigheter skall skyddas i grundlag.

Jag vill därför fråga Arne Gadd, om han fortfarande tycker att det är "formella knep" att ge demokratins rättigheter det skyddet.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill gärna bekräfta att jag satt i en delegation inom grundlagberedningen under ledning av den i det här sammanhanget mycket tålmodige Hilding Johansson och diskuterade olika problem inom riksdagens finansmakts ram. Jag vill också bekräfta att det framlades hundratals promemorior under tidens lopp, som vi granskade och utbytte meningar om. Det är naturligtvis så att när man skall ha fram olika alternativ så vill man medverka till tekniska lösningar som är tilltalande, innan det politiska avgörandet träffas. Jag tror att herr Gadd inte riktigt har förstått skillnaden mellan att utforma olika förslag tekniskt tillfredsställande, så att de kan sättas mot varandra och mot nuläget, och att sedan göra den politiska bedömningen.

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Herr GADD (s) kort genmäle:

Fru talman! Det är väl i sak ett riktigt påpekande, men den politiska bedömningen i det här fallet var vad som hände i folkpartiet. Det bekräftar bara vad jag sade om de krafter som förändrade situationen.

I diskussionen med herr Ahlmark om de mänskliga rättigheterna vill jag bara hänvisa till de anföranden som hållits av Hilding Johansson och Olle Svensson. Det är helt omöjligt för mig att ta upp den saken i ett treminutersinlägg.

När det gäller frågan om finansmakten i Sverige så vill jag inte vara lika ofin som Olle Svensson och använda mig av den stora liberala gestalten Karl Staaff, som Per Ahlmark ramlade på i en tidigare diskussion. Jag skall återropa en ur många synpunkter större auktoritet, nämligen Per Ahlmark själv. I en bok som heter Valfärdens villkor och som herr Ahlmark var med och publicerade veckan efter det att kompromissen i arbetsgruppen lades fram heter det: "Alltför ofta under 60-talet har de konjunkturreglerande insatserna i den ena eller andra riktningen satts in alltför sent, en efterfrågestimulerande åtgärd har börjat verka först när konjunkturen har vänt och vice versa. Inte sällan har de haft politiska orsaker. Men till det kommer att regeringen har ett förhållandevis begränsat rörelseutrymme när det gäller generellt reglerande insatser, främst då skattehöjningar respektive skattesänkningar. En höjning av momsen måste manglas igenom riksdagen och leder ofelbart till en hamstringsvåg." Man kommer till rekommendationen: Skattefullmakter.

Intensivt argumenterade herr Ahlmark 1971 för fullmakter. Intensivt argumenterar han i dag emot. Vad argumenterar han för nästa år?

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Fru talman! Herr Gadd kan inte förstå att det kan pågå en intern debatt i ett parti. Det han här läste upp var enbart ett debattinlägg, som inte alls jag – eller någon annan – stod för. Man drog fram vissa synpunkter på den här frågan, och sedan skulle debatten gå vidare. Det utkristalliserade sig mycket snabbt en klar opinion inom partiet, där det sades: Det är inte möjligt för oss, från liberal utgångspunkt, att ta rätten att besluta om indirekta skatter från riksdagen och lägga den hos regeringen. Vi vill värna om riksdagens ställning.

Det sades på möte efter möte i folkpartiet, i studiegrupp efter studiegrupp, och arbetsgruppen stod inte alls för hela den där motiveringen. Det som står i boken var i stället idéer som utkastades för att vi skulle få till stånd en debatt på ett centralt område. Debatten ledde fram till förslaget och till slutsatsen: riksdagen skall ha kvar skattemakten. Därför att det är viktigt att vi får en utskottsbehandling. Det är viktigt att de politiska partierna får säga sitt innan beslut fattas. Det innebär en maktförskjutning från riksdag till regering om man ger regeringen en skattefullmakt.

Det är alldeles riktigt däremot, som herr Gadd säger, att det var folkpartiets agerande som räddade den svenska riksdagen från att släppa en skattefullmakt till regeringen. Hade vi i folkpartiet inte drivit denna fråga så hårt som vi gjort under de senaste månaderna hade inte en kompromiss mellan socialdemokraterna, centerpartiet och folkpartiet

kunnat uppnås. Den innebär att skattmakten ligger kvar hos riksdagen och hos av riksdagen valt organ. På den punkten är herr Gadds historieskrivning riktig. Vi tar gärna på oss ansvaret för den eftergiften från socialdemokraternas sida. Vi är glada för den.

Min fråga till herr Gadd om de mänskliga rättigheterna var föranledd av att herr Gadd den 23 maj förklarade i Upsala Nya Tidning: att grundlagsskyddade fri- och rättigheter är "formella knep". Sedan dess har herr Gadds partikamrater gått in i en uppörelse med andra partier och sagt: nu skall vi tillsätta en utredning i syfte att grundlagsskydda fri- och rättigheter. Menar herr Gadd fortfarande att det är "formella knep" som denna utredning skall arbeta med? Står herr Gadd kvar vid denna nedlåtande uppfattning om grundlagsskyddade rättigheter som han uttryckte för två veckor sedan?

Herr GADD (s) kort genmäle:

Fru talman! Vad som sades i det sammanhanget var inte nedlåtande uttalanden om de mänskliga rättigheterna. Vad jag anförde i den artikeln var att det till sist avgörande är om vi har en fungerande demokrati i vårt land och att det är de politiska krafterna som avgör det.

Jag har i det sammanhanget hänvisat till vad Olle Svensson och Hilding Johansson sagt i den här debatten. Jag behöver inte upprepa de argumenten. Vi har i vårt parti flera som agerar i grundlagsfrågan här i riksdagen. Det behöver inte vara någon enskild jojo som gör det, som på andra håll, herr Ahlmark!

När det sedan gäller skattefullmakterna underströk jag i mitt inlägg att det är riksdagen som beslutar om den vill ge de fullmakterna, när den vill ge dem och hur de skall vara konstruerade. Jag framhöll också att riksdagen skall kunna ta tillbaka dem om den så önskar. Jag hävdar att ett sådant förslag inte innebär någon maktförskjutning från riksdagen till regeringen.

Herr LUNDBERG (s):

Fru talman! Det är givetvis riktigt att en ny grundlag måste ha en huvudtanke: att all offentlig makt utgår från folket samt att riksdagen är folkets främsta företrädare. Men om man konstaterar det får man inte göra grundlagen till en teoretisk symbol och en ofullbordad symfoni.

Mig veterligt är det historiskt sett märkligt att när vi nu kan redovisa ett nytt förslag till grundlag har vi haft fred i landet under drygt 160 år. Vi har vidare kunnat utreda denna fråga i ett tiotal år under förhållanden som varit synnerligen olika dem som rått ute i världen i övrigt.

Jag tror emellertid det är farligt att försöka ge intryck av att man vid tillkomsten av denna grundlag inte skulle ha haft tillräcklig tid och möjlighet att sätta sig in i olika problem och pröva olika frågor som har gällt äldre grundlagar. Märkligt nog kan vi icke skylla på tidsnöd den här gången. Därför borde en ny grundlag icke bära prägeln av att vara ett hastverk.

Jag vill erinra om att 1809 års regeringsform tillkom under för grundlagar normala orostider. Vårt land upplevde då sin första och enda revolution, som adeln regisserade och svarade för den 13 mars 1809. En

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

kung hade avsatts, och den 17 september 1809 slöts en hård men för land och folk nödvändig fred — som visade sig vara ett av de lyckosammaste fredsslut ett land kan få till stånd — efter den period av ofred som landet hade genomlidit.

Otvivelaktigt kan man säga att vi har upplevt en lyckosam tid efter 1809. Men det är också självfallet att det år 1973 är mera komplicerat att utforma en grundlag än det var förra gången. Vi har anpassat oss till den nya tiden och under fredsåren varit med om att skriva en bit svensk historia i fred och samarbete. Detta har varit möjligt genom att våra stora folkrörelser haft kraft och vilja att med demokratiska medel ge land och folk en annan livsriktning, där människan satts i centrum och där kravet på människovärde och ökad jämlikhet kommit in i samhällsbilden. En ny grundlag 1973 måste ju anpassas så, att den kan fungera i en politisk demokrati där målsättning och arbetsformer tvingas att ta hänsyn till hela vårt folks trygghet, frihet och människovärde. Det tidsskede som ligger mellan åren 1809 och 1973 har icke någon motsvarighet, vare sig i svensk eller i internationell historia. Demokratin och människovärdet har införts i vårt samhälle, och en ekonomisk, social och kulturell revolution har kunnat genomföras med fredliga medel. Våra stora och för en demokrati så livsviktiga folkrörelser har tillkommit efter 1809 och fördjupat känslan av samhörighet och gemenskap. Vi har lärt oss samarbetets svåra konst när det gäller att lösa problem. Vi har även visat världen att det är möjligt att skriva en bit svensk historia i frid och att umgås med omvärlden — historia behöver inte skrivas med blod, svett och tårar.

En grundlag skall utformas så, att den kan fungera både i fred och i ofärd. Ett litet land kan inte veta hur framtiden kommer att te sig. Världens öden bestäms ofta av krafter som tar ut kompassriktningen efter sin vilja och sina intressen och inte efter vår vilja att i fred bygga.

Det är av största betydelse att en ny grundlag har klara och ensidiga rättsregler som kan och skall följas efter ordalydelsen till dess de i föreskriven ordning ändras av riksdagen själv. Grundlagen skall ge uttryck åt de rättsregler som är grundläggande för statens verksamhet och för vårt folks fri- och rättigheter.

En sammanblandning av grundlag och vanlig lag strider enligt min mening mot grundläggande principer och svarar inte mot syftet med en grundlag. Den kan och skall inte göras beroende av juristers och domstolars antaganden och av politiska teorier, byggda på förordningar och s. k. rättspraxis som i huvudsak består av högsta domstolens domar och dess politiska och andra värderingar.

Land skall med lag byggas, och likheten inför lagen skall gälla alla. Den offentliga makten skall ligga hos folket, och riksdagen är folkets främsta företrädare, sägs det i grundlagsförslaget. Men dessa konstateranden får inte betraktas som symboliska och teoretiska uttryck i en till intet förpliktande död realism.

En amerikansk jurist har med rätta sagt att den skrivna lagen när allt kommer omkring endast är ord som yttrats av lagstiftaren. Det är nämligen domstolarna som har att fastställa vad dessa ord betyder. Det är med andra ord deras uppgift att tolka lagen. Därför bör lagen behandlas

som en rättskälla och inte som en beståndsdel av rätten.

Det sägs ibland att rätten består av två delar — dels regler som utfärdas av lagstiftaren, dels regler som skapas av domstolarna. Men i själva verket är all rätt skapad av domstolarna. Om riksdagen skall vara den högsta beslutande makten i landet är det självklart att riksdagen inte kan tolerera att utanför riksdagen stående organ skall ha högre makt än riksdagen när det gäller tillämpningen av de lagar som riksdagen stiftar. Man kan naturligtvis önska att lagregler skall kunna förklaras eller förtydligas genom att riksdagen i sin motivering säger vilket syfte man har velat uppnå med lagen.

Jag erkänner att jag i olika sammanhang har ansett att fosterlandet Sverige inte får vara beroende av en rättstillämpning som bestäms av organ utanför riksdagen. Låt mig erinra om att gammal landslag och grundlag under århundraden har hävdad att kronan icke skall skövla för land och folk gemensam egendom. Vad upplåtelse med äganderätt angår var sådan förbjuden enligt en föreskrift i andra kapitlet kungabalken av konung Kristofers landslag. Det heter där att Konungen icke hade rätt förminska kronans gods eller intäkter annan konung till förfång vid äventyr att efterföljande konung ägde återta vad olagligen blivit kronan avhänt.

När man nu skall stifta en ny grundlag har andemeningen i den nu gällande grundlagen i 77 § regeringsformen kommit bort. Vi har icke fått en av de viktigaste grunderna för att svenska folket skall kunna nyttja de värden som man i äldre lagstiftning ville förbehålla svenska folket, även den egendomslöse.

Utvecklingen har fört med sig förstörd miljö och förstörda landskapsbilder. Fauna och flora har skövlats. En orimlig äganderätt, som har skärpts i olika sammanhang, har gjort det möjligt att utnyttja gemensamma naturvärden i spekulativa syften. Det är självklart att när en ny grundlag skrivs borde en av huvudfrågorna ha varit att ge skydd åt de värden — tillgången till mark och vatten — som för den vanliga människan, som själv saknar egendom, är av största betydelse.

När seklet var ungt talades det om att det var skam och en fläck på Sveriges baner att medborgarrätt hette pengar. Jag vågar påstå att det är lika stor skam att mark och naturvärden, som borde vara gemensam egendom för alla människor att nyttja under sunda förhållanden, utlämnas till spekulativa kretsar i stället för att denna folkets rätt har ett grundlagsskydd.

Det är självklart att det kan vara bra med stora konferenser och stora, vackra uttalanden om naturvård och miljö. Men det är farligt om man gör som en president någon gång efter första världskriget såsom det har beskrivits av en dansk författare. Sedan denne president med sitt lands flagga hissad i bakgrunden hade läst upp ett program med många punkter och mottagit folkets jubel vände han sig om och snöt sig i fanan, därmed visande sitt förakt för de idéer han själv hade predikat. Om en grundlag är av högre valör än en vanlig lag, borde det föreliggande förslaget betraktas som en huvudfråga, för denna lag skall skapa skydd.

Både propositionen och utskottet har behandlat grundlagförslaget som ett vanligt lagförslag. Menar man att det föreliggande förslaget till

Nr 111

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

grundlag skall vara vanlig lag och anser man att det inte finns någon skillnad mellan grundlag och vanlig lag, hade det varit renhårigare att öppet säga att vi nu avskaffar grundlagen och nöjer oss med vanlig lag, stiftad enligt de regler som gäller för den.

Vi skall ha klart för oss att en grundlag trots allt har en högre valör. Speciellt under krigsåren fick jag en bestämd känsla av att grundlagen med de psykologiska krafter som ligger i själva begreppet hade en viss betydelse. Under dessa förhållanden kan jag självfallet inte anse att det föreliggande grundlagsförslaget motsvarar de krav och förväntningar som måste ställas på ett sådant.

Trots alla oratoriska utläggningar under dagen måste jag yrka bifall till min motion nr 1885, som yrkar avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 90. Vad gäller övrig kritik och motiveringarna för denna ber jag att få hänvisa till vad jag anfört i motionen 1885, som jag av tidsskäl inte kan ta upp till diskussion i vårriksdagens övertidsskede.

När man presenterar en grundlag, skall denna vara så utformad att man inte måste begära utredningar och redogörelser. Ett grundlagsförslag skall vara i ett slutgiltigt skick. Vi skall komma ihåg att en grundlag inte kan få bygga på kompromisser så att dess grundtanke försvinner. Då har man avlämnat ett förslag, för vars genomförande betingelser saknas. Jag tror att svenska folket trots allt förväntar stöd och trygghet – hur begränsade dessa än må vara – åt alla medborgare, som befinner sig i svårighet. Det är typiskt att man har förbättrat möjligheterna till spekulationsvinster. Men man har icke sökt bevara Sveriges jord och naturtillgångar, icke gjort det möjligt för bonden att bruka jorden under vissa förhållanden, och man har icke gjort det möjligt för industriarbetare och andra att komma ut i den friska naturen och slippa undan den farliga miljö som spekulationsvinsternas herrar och damer har skapat i vårt land. Dessa reser runt om i världen, men vi vanliga hederliga medborgare som stannar kvar och vill leva i Sverige, vi hade behövt ett bättre rättsskydd i en ny grundlag. Tyvärr var kompromissen för djupgående, den blev en chimär – en ofullbordad lagstiftning som varken ger land eller folk det skydd och den rätt som tillkommit dem.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr PETERSSON i Örebro (c):

Herr talman! I det betänkande och i den proposition som vi nu behandlar har departementschefen i likhet med grundlagberedningen föreslagit att den nuvarande ordningen för prövning av valbesvär i regeringsrätten skall ersättas med en särskild av riksdagen utsedd valprövningsnämnd.

Vad man vill vinna med denna ändring – att flytta över valbesvären från en rent juridisk instans till en av riksdagen vald nämnd – synes vara att få utrymme för synpunkter, där mera allmänna erfarenheter kommer till uttryck och där en uppfattning om vad som är rimligt spelar in.

Det avgörande motivet synes vara, om man läser vad departementschefen anför i propositionen, att han finner det viktigt att ett medborgar-

och lekmannelement får göra sig gällande vid de för demokratins funktionssätt viktiga avgöranden som det här kan vara fråga om.

Man föreslår att valprövningsnämnden skall bestå av en ordförande och sex ledamöter. Ordföranden skall vara eller ha varit ordinarie domare och får ej tillhöra riksdagen.

Departementschefen anför vidare att det kan vara lämpligt att ytterligare någon ordinarie ledamot får företräda juridisk sakkunskap, men att det ankommer på riksdagen att ta ställning i det avseendet när valprövningsnämnden utses.

Genom denna sammansättning av det valprovande organet, som nu föreslås, menar departementschefen att han gör det möjligt att tillföra organet inte bara juridisk expertis utan även valteknisk sakkunskap samt personer som besitter praktisk erfarenhet av valarbetet och som representerar ett allmänt medborgaromdöme.

Ett ytterligare skäl som anföres för denna ändring är kravet på skyndsamhet vid behandlingen av valbesvär. Utan att ge mig in på något värdeomdöme om denna valprövningsnämnd och utan att göra avkall på önskemålet att riksdagens sammansättning så fort som möjligt skall bli definitiv, vill jag främst understryka att det här gäller en fråga av mer principiell natur. Enligt min mening ligger det en styrka i att prövningen av valbesvär är att betrakta som en rent rättslig angelägenhet utan inslag av politiska överväganden.

Medborgarna har ett befogat anspråk på garantier att deras i val uttalade vilja också kommer till uttryck i riksdagens sammansättning i enlighet med den valordning vi har. Sådana garantier tror jag också säkrast erhålles genom en efter enbart rättsliga linjer företagen prövning av frågor som kan komma upp besvärsvägen rörande valbestämmelsernas tillämpning.

Vidare menar jag, vilket jag också angett i motionen i detta ärende, att erfarenheten visar att det i hög grad är tekniska spörsmål som kommer upp, där det gäller att avgöra lagens innebörd i förhållande till de komplikationer som kan ha inträffat. På det hela taget torde de valtekniska spörsmål som kommer upp i valbesvär mera hänföra sig till en rättslig bedömning – självfallet under beaktande av vanligt sunt förnuft – än för en lekmannebedömning.

I och med att riksproportionalitet införts vid riksdagsval får ett bifall till valbesvär lätt nog politiska konsekvenser. Fördelningen av utjämningsmandaten kan ändras vid smärre röstförskjutningar. Är marginalerna mellan de sista utjämningsmandaten små, kan ett omval i en valkrets efter besvär medföra en ändrad mandatfördelning. Det måste därför vara ett väsentligt rättssäkerhetskrav att valbesvär prövas av en opartisk instans och inte av de i valet direkt berörda partierna.

De praktiska svårigheter som visat sig i en långsam handläggning i regeringsrätten bör kunna lösas. Den tid som åtgår för prövning av dylika besvär behöver inte bli längre i regeringsrätten än i en valprövningsnämnd. Snarare bör det bli möjligt att fortare avgöra frågan i en domstol som är samlad än i ett specialorgan som skall tillkallas särskilt.

Som jag tidigare anført anser jag det därför betänkligt att flytta den nuvarande besvärsprövningen från en opartisk domstolsinstans till ett

Nr 111

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

politiskt organ. Väljarna måste ha anspråk på att eventuella fel vid valförfarandet prövas av utanförstående opartiska organ och icke av dem som själva är direkt berörda av utgången av besvärspövrningen.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 13 i konstitutionsutskottets betänkande nr 26 och vidare till övriga reservationer där mitt namn förekommer.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! I slutskedet av denna vårsession har riksdagen haft att ta ställning till flera stora och viktiga frågor, som har föranlett långa debatter. Att förslaget till en ny grundlag är ett av vårriksdagens största ärenden är väl ställt utom allt tvivel. Eftersom en ny grundlag skall antas av två riksdagar med ett val emellan har det varit nödvändigt att slutföra arbetet under våren – och genom att ta till vara all den tid som varit möjlig har utskottet hunnit med att ingående behandla denna viktiga proposition.

Jag har under dagen suttit och lyssnat till de herrar talare som deltagit i debatten och kan inte neka mig nöjet att säga något i anledning av densamma.

Årtalet 1809 och 1809 års män har ofta omnämnts i debatten, och det med all rätt. De har i dag nästan återuppstått inför våra ögon. Herrarna har talat om de 15 män som underskrev förslaget 1809.

I en reservation till detta betänkande, som jag i övrigt inte skall kommentera, sägs det att samhällsutvecklingen i vårt land har medfört att kvinnor blivit jämställda med män då det gäller offentliga värv.

Ja, har utvecklingen gått så snabbt i den riktningen? Beträffande grundlagsreformen har det framsteget gjorts i jämförelse med 1809, att jag som enda kvinna har deltagit i behandlingen och undertecknat 1973 års grundlagsreform. Att det råkar vara just jag är av underordnad betydelse. I utredningar som har föregått denna reform har det inte funnits någon kvinna. Det har under årens lopp funnits ytterligare någon kvinnlig ledamot av konstitutionsutskottet, men det har varit ett mycket litet fåtal, och jag måste ställa mig frågan hur långt vi skall ha hunnit på vägen mot jämlikhet i detta avseende nästa gång det är dags att göra en genomgripande grundlagsreform. Herrarna i kammaren kanske anser att detta är en detalj, men för mig är det i så fall en viktig detalj.

Beträffande behandlingen av dagens ärende skall jag vid denna tidpunkt begränsa mitt anförande till ett par punkter. Jag hoppas på ledamöternas förståelse för det.

Men låt mig först säga något om utskottsbetänkandet i dess helhet. Det har i debatten sagts av flera talare att utskottet ansträngt sig att nå så stor enighet som möjligt i grundlagsförslaget, och det vill jag instämma i. Vid ett närmare studium finner man att viljan härtill medfört att såväl utskottets betänkande som propositionen och olika utredningar som föregått detta bygger på kompromisser och överenskommelser partierna emellan. Det är därför ganska naturligt att inte alla kan vara helt nöjda på alla punkter. För egen del beklagar jag att grundlagberedningen ej gav något alternativt förslag till ett monarkiskt styrelseskick och att överenskommelser på olika nivåer resulterat i propositionens förslag att

Sverige även fortsättningsvis skall vara monarki. Jag har därför i utskottet ej funnit det möjligt att frångå propositionens förslag, dels med tanke på dessa överenskommelser, dels då något utrett alternativ för närvarande ej föreligger.

Om utskottets förslag till grundlag slutligen antages i januari 1974 innebär det att statschefens nuvarande arbetsuppgifter – vilka inte är alltför betungande – överförs till riksdagen och dess talman samt till regeringen, vilket är ett stort steg på rätt väg. Jag yrkar alltså avslag på reservationen 16.

En av våra kvällstidningar publicerade häromdagen en intervju samt bilder av kronprinsen i sin båt, och man fick veta att han lärt sig styra "skutan Sverige". Längre ned i artikeln omtalades att kronprinsen håller ratten nonchalant med högra handen och en nytänd cigarrett i den vänstra. Jag kan inte förneka att jag kände en viss trygghet vid tanken på att de som när detta förslag genomförts skall bära huvudansvaret för hur "skutan Sverige" skall styras och som i realiteten tar in den rätta kursen inte får göra det nonchalant och med bara ena handen – och vid tanken på att statschefen endast får symbolisk funktion.

Så till en av de frågor jag tänkte beröra och som även tagits upp tidigare i debatten av herr Werner i Malmö. På grund av att jag var antecknad så pass sent på listan har jag inte förrän nu kunnat bemöta honom. Herr Werner har tagit upp frågan om riksmötets öppnande i moderaternas reservation 29. Det har under åren förekommit motioner om ändringar på den punkten – men det har stött på svårigheter bl. a. från hovet när det gällt att genomföra reformer för att tillmötesgå önskemål från riksdagsledamöterna.

Herr Werner i Malmö sade någonting om att man kunde ha överrocken över armen när man går in i rikssalen. Jag tror knappast att ceremonin skulle vinna på det, och det kan väl inte heller se trevligare ut för alla de TV-tittare som herr Werner talade om.

I andra parlament är det brukligt att eventuella öppningshögtidligheter hålls i parlamentsbyggnaden, och jag är därför glad över att så kommer att ske även beträffande den svenska riksdagen i fortsättningen.

I 1 kap. 6 § och dess tillägsbestämmelse i förslaget till riksdagsordning stadgas om riksmötets öppnande. Förslag beträffande inramningen och praktiska förändringar i samband med öppningstillfället bör enligt utskottet ej föranleda någon riksdagens åtgärd. Jag vill därför yrka avslag på reservationen och anser mig därmed även ha besvarat det särskilda yttrandet på denna punkt.

Successionsordningen har debatterats många gånger tidigare och även i dag. Utskottsmajoritetens, däribland min egen, inställning torde vara helt klar, och jag skall därför inte nu beröra den frågan.

Herr talman! Jag kan instämma i herr Svenssons i Eskilstuna uttalande förut i dag, att det föreliggande betänkandet kan accepteras. Jag förväntar inte att denna nya grundlag skall komma att gälla lika länge som den nuvarande har gjort. På flera punkter kommer opinionen med all säkerhet att kräva förändringar, som jag hoppas skall vinna gehör i riksdagen i sinom tid; jag har berört några av dem här. Men som jag förut sagt accepterar jag för närvarande det förslag som konstitutionsutskottet i dag förelägger riksdagen och jag yrkar alltså bifall till detsamma.

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Detta bör vara en debatt och inte en serie fristående anföranden. Därför skall jag börja med att anknyta till den diskussion som för en stund sedan fördes mellan herr Gadd och herr Ahlmark. Herr Gadd avslutade den med den fyndiga repliken, att inom det socialdemokratiska partiet har man flera som agerar i debatten, och därför behövde han inte svara på en viss fråga utan överlät det till andra. Man hade inte som på andra håll, sade herr Gadd, en enda enskild jojo som hoppar upp och ner i talarstolen. Detta måste rimligtvis ha syftat på folkpartiet och herr Ahlmark med hänsyn till debattsituationen.

Folkpartiet har 8 talare av de 35 som är anmälda i dag. Det förvånar mig litet att herr Gadd anser att det är för få. Jag skulle vara mindre förvånad om någon hade motsatt synpunkt. Men det är ju naturligt med tanke på liberalismens intresse för författningsfrågorna. Nu var situationen den att herr Gadd började sitt anförande med att apostrofera herr Ahlmark. Man kan visserligen förstå att han ogillar att herr Ahlmark tog replik, men det är ändå en ganska naturlig sak. Och till skillnad från herr Gadd svarade ju herr Ahlmark på de frågor som ställdes.

Vad frågan gällde var hur herr Gadd ville förklara det som han litet nedlåtande sade i en artikel i Upsala Nya Tidning, nämligen att man inte kan skydda de mänskliga fri- och rättigheterna genom "formella knep". Det var hans sätt att tala om ett bättre grundlagsskydd för de mänskliga fri- och rättigheterna. Herr Gadd ansåg att den frågan borde besvaras av någon annan av hans partivänner, som diskuterade just mänskliga fri- och rättigheter. Men ännu har inte någon annan från herr Gadds parti talat om vad han menade med den här artikeln, och ingen lär göra det i den fortsatta debatten heller. Därför vore det mest naturligt om herr Gadd själv redde ut saken.

Herr Gadds artikel går ut på att det är synnerligen olämpligt att förstärka grundlagsskyddet för de mänskliga fri- och rättigheterna, därför att då blandar man in domstolarna, och det är enligt herr Gadds uppfattning mycket olyckligt. Men socialdemokraterna i konstitutionsutskottet har gått med på att man skall göra en utredning av dessa frågor med syfte att skapa ett förstärkt grundlagsskydd för de här fri- och rättigheterna. Anser herr Gadd att det som man här har gått med på bara är formella knep, eller har han möjligen nu ändrat uppfattning?

Jag hade ursprungligen begärt ordet för att tala om ett par andra specialproblem, dels reglerna för tidsbegränsning av debatterna, dels frågan om voteringsordningen i kammaren.

Vi anser väl alla att en begränsning av kammardebatterna är önskvärd. Jag skulle också tro att det råder allmän enighet om att den i första hand bör ske på frivillig väg. Det säger också utskottet. De regler som föreslås ansluter ganska väl till vad folkpartiet sade när partigrupperna fick tillfälle att yttra sig till utredningen om vissa förslag. Men på ett par punkter har våra representanter i konstitutionsutskottet reserverat sig.

Det gäller för det första frågan om det skall finnas möjlighet till någon överläggning i samband med att man beslutar om införande av tidsbegränsning. Utskottet föreslår att någon sådan möjlighet inte skall finnas. Nu är ju inte reservanternas avsikt att det skall kunna föras någon lång

debatt i frågan om tidsbegränsning — det motverkar ju syftet att förkorta överläggningarna. Men frågan om tidsbegränsning skall införas eller inte kan vara ett viktigt politiskt avgörande, och därför bör det finnas möjligheter att redovisa skäl för och emot tidsbegränsning i den aktuella frågan. Om man gör detta med inlägg som är maximerade till två minuter, så behöver det inte bli någon lång debatt. I likhet med herr Boo yrkar jag därför bifall till reservationen 31.

Den andra punkten beträffande debattreglerna är om man skall ha bestämmelsen att de talare, som inte har förhandsanmält sig, i regel skall tvingas begränsa sig till sex minuters anförande. Avsikten med detta är ju mycket lovvärd, nämligen att stimulera till förhandsanmälning för att få en bättre planering av debatterna. Det kan emellertid leda till rakt motsatt effekt, nämligen att många talare anmäler sig för säkerhets skull och sedan inte fullföljer detta. Då får man sämre möjlighet att planera debatterna. Det kan också leda till att de, som annars inte skulle ha yttrat sig, anmäler sig och sedan finner att, när de ändå har anmält sig, skall de väl säga något, och så får man en onödigt lång debatt. Det är heller inte en lämplig effekt.

Dessutom kan det vara så att någon blir oväntat angripen i ett utförligt anförande och behöver mer än sex minuter för att bemöta detta angrepp. Då finns det möjlighet för talmannen att ge utsträckt tid, men det bör ändå, som framhålls i reservationen och i den motion som ligger bakom, i så liten utsträckning som möjligt överlåtas åt talmannen att avgöra fördelningen av tid mellan enskilda talare. Det bör vara automatiskt verkande regler. Därför ber jag att få yrka bifall till reservationen 32.

Voteringsordningen är ju ett länge diskuterat problem. I utredningen har man analyserat framför allt två huvudalternativ — den nuvarande eliminationsmetoden med kontrapositionsvotering och seriemetoden. Eliminationsmetoden har den nackdelen, som vi i folkpartiet betraktar som avgörande, att den kan leda till att ett förslag, för vilket det finns majoritet i förhållande till alla andra förslag, kan röstas bort i en förberedande omröstning genom vad som brukar kallas för "taktikröstning", dvs. att man röstar på ett förslag som man egentligen tycker är sämre därför att man vill votera bort ett farligare motförslag i en förberedande omröstning. Typexemplet är att, som har skett vid vissa tillfällen, socialdemokraterna i en förberedande omröstning röstar fram ett högerförslag mot ett mittenförslag. Det skedde mera tidigare. Nu avstår man i regel, när inte ens eget förslag står under omröstning. Men den som följer omröstningarna noga, kan finna att det fortfarande sker sådan taktikröstning. Senast i fredags såg jag att statsministern ägnade sig åt vad som med all sannolikhet var taktikröstning.

Eliminationsmetoden bygger på att man röstar uppriktigt, alltså inte att man avstår utan att man röstar på det förslag som man föredrar, av de två förslag som står under omröstning i en förberedande votering. Den förutsättningen är sällan uppfylld här i riksdagen. Det vanliga är att man avstår, och i vissa fall kan man t. o. m. rösta på det förslag som man tycker sämst om för att få fram det till slutvotering mot sitt eget förslag. Det kan i vissa situationer här i riksdagen leda till att ett förslag, som i själva verket bäst motsvarar ledamöternas uppfattning, röstas bort i en

Nr 111

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

förberedande omröstning. En sådan metod anser vi vara mindre lämplig.

Fördelen med seriemetoden är att vid varje omröstning gäller, att om ett förslag bifalles, så blir det riksdagens beslut. Då kan man inte ägna sig åt taktikröstning, för om man röstar på ett förslag som man ogillar och det blir antaget, har man ju därmed spelat bort sitt eget förslag – det faller automatiskt.

Nackdelen med seriemetoden är – som herr Fiskesjö påpekade tidigare – att den ordning i vilken förslagen ställs under proposition kan ha betydelse, och det ger talmannen ett visst inflytande.

Nu bör vi emellertid komma ihåg att i de sammanhang där man använder seriemetoden, utbildas det relativt snabbt en fast tradition för i vilken ordning förslagen skall ställas under proposition. Man brukar ha någon metod för att fastställa ett huvudförslag, och sedan börjar man med det förslag som ligger längst bort från huvudförslaget. Så går det till i de parlament – t. ex. i de flesta europeiska parlament, inklusive parlamenten i Danmark och Norge – där man använder seriemetoden, liksom i Europarådet. Jag hade tillfälle att under den senaste helgen på ett landsmöte med det danska partiet Det radikale venstre konstatera, att seriemetoden fungerar utomordentligt väl just på det här sättet.

Jag yrkar alltså bifall till den reservation som handlar om voteringsmetoden.

Jag skall så be att något få anknyta till den diskussion som fördes här tidigare om valsättet. Herr Svensson i Eskilstuna gjorde en lång utläggning om att han ansåg sig försvara Karl Staaffs uppfattning om valsättet mot herr Ahlmark. Med tanke på vad herr Svensson sade, är det mycket förklarligt att han valde metoden att ta upp en helt ny tankegång i sin sista replik. Men han glömde bort det ganska väsentliga i sammanhanget, att vad som skedde i början på det här seklet måste ses mot bakgrund av den politiska situation som då rådde. Ett väsentligt skäl för Karl Staaff att vara anhängare av majoritetsvals-systemet var ju, att man då hade en stabil konservativ majoritet i första kammaren som byggde på det odemokratiska valsättet till första kammaren och att man önskade en förstorad vänstermajoritet i andra kammaren för att väga upp förstakammarmajoriteten vid gemensamma omröstningar. Dessutom tillkommer att Staaff också var anhängare av andrakammarparlamentarismen av samma skäl.

Något sådant motiv för majoritetsval kan ju inte gärna herr Svensson i Eskilstuna åberopa i dag. Herr Svenssons motiv är i stället att han genom valsättet vill framtvunga en sammanslagning av vissa partier – till yttermera visso partier som herr Svensson själv inte tillhör. Han borde i stället, tycker jag, ägna litet tid åt att ta upp och diskutera de svagheter med majoritetsval som många gånger har framhållits i debatten och som jag här helt kort skall påminna om.

För det första: Majoritetsval i ett flerpartisystem leder i regel till en våldsam överrepresentation för det största partiet.

För det andra: Om det är en jämn situation mellan två partier kan det vara en ren slump vilket av partierna som får majoritet i parlamentet. Vi har historiska exempel – t. ex. från England 1951 när labour fick fler röster men Tories fick fler mandat i underhuset och Churchill bildade

regering.

För det tredje leder ett majoritetsvals-system till att vissa valkretsar får en mycket säker majoritet för ett parti, och det politiska intresset i de valkretsarna blir då lågt. Det gäller för många valkretsar i England, och det skulle också gälla i Sverige, där man t. ex. i Norrland med få undantag skulle få säker majoritet för socialdemokraterna. I södra Sverige skulle man, om den partisammanslagning genomfördes som herr Svensson i Eskilstuna eftersträvar, på motsvarande sätt få huvudsakligen icke-socialistiska representanter. Ingetdera är tilltalande.

För det fjärde: Majoritetsval leder också till att valkretsarnas utformning får betydelse för valresultatet, till skillnad från det system med utjämning som vi har i dag i Sverige. Historien visar att detta leder till mycket olustiga strider om valkretsarnas utformning, där de som för tillfället har majoriteten kan utnyttja den situationen till att säkerställa fortsatt majoritet för sig själva. Även om vissa undersökningar i Sverige tyder på att möjligheterna till detta inte är så särskilt stora, så är det ändå tillräckligt att möjligheterna finns, när man har ett så pass labilt jämviktsläge som vi har i svensk politik.

Detta är fyra allvarliga nackdelar med det vals-system som herr Svensson i Eskilstuna förespråkar. Då är det väl ändå inte för mycket begärt, om herr Svensson fortsätter att föra den debatten – vilket han naturligtvis har all rätt att göra – att han tar upp dessa allvarliga nackdelar och inte bara uppehåller sig vid sitt eget mål, nämligen att tvinga partier, som han inte själv sympatiserar med, att slå ihop sina påsar.

Slutligen några ord om den diskussion rörande analysen av valresultat som förts. Herr Ahlmark har i sitt särskilda yttrande visat att av de nio senaste valen skulle sex ha lett till majoritetsregeringar av socialistisk eller icke-socialistisk typ, om vi hade haft det nuvarande vals-systemet. Då säger herr Svensson att herr Ahlmark har plockat ut några val, och vid vissa av dem hade vi en socialdemokratisk-centerpartistisk koalitionsregering. Nu har herr Ahlmark inte plockat ut några valresultat, utan han har tagit de nio senaste valen. Men för bedömningen av den fråga som herr Svensson varit inne på har det ju ingen som helst betydelse om det i själva verket blev en koalitionsregering mellan socialdemokrater och centerpartister under något av dessa val, eller om det tidigare var en samlingsregering. Frågan gäller ju om det vals-system vi har nu skulle leda till permanent minoritetsregering, eller om det skulle kunna ge underlag för majoritetsregeringar. Den frågan är ju helt oberoende av vilken regering det i själva verket blev med det valsätt som man då hade vid dessa val. Därför är herr Svenssons argument i det fallet inte alls relevant, och då bör han inte heller använda det.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ingen anledning att nu ta upp en diskussion om majoritetsval. I utskottets betänkande finns det inte något förslag om en övergång till sådana val. Min replikväxling med herr Ahlmark var föranledd av det förhållandet att herr Ahlmark påstod att jag uppträtt försåtligt, när jag förordade en reformering av det proportionella

Nr 111

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny rikslags-
ordning m. m.*

valsättet. Vad jag ville klara ut var att jag stod på Karl Staaffs sida, därför att jag är för ett valsysteem som ger ett klart utslag och som gör det möjligt för en folkopinion att få sina krav snabbt förverkligade. Det var den tanken som låg bakom Karl Staaffs förord för ett majoritetsval, alltså att människorna snabbt skulle kunna få sina förhållanden förbättrade. Han hade inget sinne för den proportionella millimeterrättvisa som vill ge utdelningen rättvist till olika partier men som sedan, när valet väl är över, får till följd en splittring inom parlamentet som gör att man inte kan förverkliga folkets intentioner. Det var alltså den "tuvhoppaparlamentarism" som vi hade här i landet under 1920-talet och som var så olycklig när det gällde att nå ett gott resultat inom ramen för folkstyret. Den var Karl Staaff ingen anhängare av. Det är sentida liberaler som varit anhängare av en sådan millimeterrättvisa.

Slutligen vill jag säga att Jörgen Westerståhl tydligen har aldeles rätt, när han säger att då man kräver förändringar i ett proportionellt valsätt tycks det bli så att man ständigt får den anklagelsen riktad mot sig att man vill begå övergrepp.

Det är inte på det sättet. Vi strävar efter att få en effektivt arbetande parlamentarisk demokrati. Det är för ett sådant valsätt, en sådan delreform, vi har motionerat. Jag hoppas att argument för en sådan delreform skall komma fram i den utredning som nu skall tillsättas om valkretsindelningen och personmomentet.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har litet svårt att följa herr Svensson i Eskilstuna. Nu säger han att han inte vill gå in i någon diskussion om majoritetsval, eftersom det inte finns något förslag om majoritetsval. Men det var väl just majoritetsval som herr Svensson pläderade för i sitt anförande om Karl Staaff tidigare. Jag tycker det är litet betänkligt att bara föra en diskussion runt omkring det, och inte ta upp de avgörande nackdelarna. Är det så att herr Svensson har något annat än majoritetsval i tankarna, tala i så fall om vad det är för valsysteem, så får vi diskutera det! Om det t. ex. går ut på att man skall ge det största partiet överrepresentation – socialdemokraterna var tidigare inne på det och hade många olika förslag till en sådan lösning – får herr Svensson försöka förklara för oss varför det skulle leda till en starkare regering; det största partiet kan teoretiskt sett komma i oppositionsställning, och då medför valsättet i stället en förstärkning av oppositionen och alltså en försvagning av regeringen.

Vilket valsätt är det herr Svensson talar för? Jag trodde det var majoritetsval; det var vad herr Svensson tidigare talade för. Men är det någonting annat, så tala om det för oss!

Herr Svensson hyllade Karl Staaff och sade föraktfullt att han själv inte hade någon förståelse för dem som vill åstadkomma millimeterrättvisa mellan partierna, och det hade inte Karl Staaff heller. Men Karl Staaff kämpade ju mot effekten av den 40-gradiga skalan. Att han då ville förstärka vänstermajoriteten i andra kammaren är inte så konstigt. Det fanns över huvud taget ingen rättvisa i det system som Staaff kämpade emot.

Men i dag har vi ett valsysteem som ger proportionell rättvisa. Herr

Tisdagen den
5 juni 1973*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Svensson kallar det föraktfullt för millimeterrättvisa. För väljarna för det i varje fall det goda med sig, att de vet att varje röst får samma tyngd, och det kanske de trots allt inte tycker är så dåligt. Ett system med majoritetsval – om jag nu tills vidare får utgå ifrån att herr Svensson talar för det – kan leda till att rösterna får mycket olika tyngd. Vidare leder det till manipulationer med valkretsgränserna och till andra nackdelar.

Det är visst inte så att alla som vill åstadkomma förändringar vill begå övergrepp. När vi kämpade för det rättvisa valsätt som vi nu fått, var det för att ta bort det övergrepp i form av överrepresentation för det största partiet som vårt tvåkammerssystem innebar. Men det valsätt som herr Svensson arbetar för innebär ett övergrepp, i första hand mot väljarna, därför att varje röst inte får samma tyngd. Om herr Westerståhl påpekat det, har han rätt, och det blir inte sämre av att det upprepas en gång till.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Bara två påpekanden.

Herr Ahlmark har valt mycket egendomliga exempel. Han tog ett exempel från 1956. Han låtsas vara intresserad av en diskussion om förhållandena i en demokrati, som skulle förbättras av att en regering och en skuggregering möttes, men han är i realiteten inte intresserad av detta. 1956 hade vi nämligen en koalitionsregering. Då stod alltså striden mellan center och socialdemokrati å ena sidan och de övriga borgerliga partierna å andra sidan. Det är väl ändå inte något bra exempel att ta fram i en diskussion som avser att belysa möjligheterna att skapa förutsättningar för en kamp mellan två huvudriktningar i svensk politik, socialdemokratien och borgerligheten.

Nu gör herr Romanus, som ryckte till undsättning, ett försök att bevisa att det system som jag själv stöder – jag har varit med om att utforma det när det gäller spärarna och riksproportionaliteten – skulle vara absolut rättvist. Nej, det har stora brister. 1958 skulle de borgerliga ha fått majoritet på en minoritet av väljarna och vänsterpartiet kommunisterna skulle ha fått två mandat på 3,99 procent av väljarkåren. 1952 skulle vpk ha fått 15 mandat på 4,3 procent, alltså genom en förändring med tre tiondelar. Detta kallar herr Ahlmark och Romanus för ett rättvist valsysteem. Jag anser det vara ett valsysteem som man till nöds kan acceptera i nuläget. Sedan får vi väl hoppas att missnöjet med det rådande valsysteem till slut kan bli så allmänt att man blir beredd att göra en mera drastisk reform i framtiden. Det är detta jag arbetar för.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att det är någon här som har för sig att herr Ahlmark behöver någon undsättning i sina debatter med herr Svensson i Eskilstuna. Men det råkar vara så att herr Svensson tog upp en stor del av denna historieskrivning om Karl Staaff när herr Ahlmark inte hade rätt till ytterligare genmäle. Det var givetvis anledningen till att jag tog upp diskussionen.

Jag är litet förvånad när herr Svensson säger att det tas upp egendomliga exempel. Herr Svensson har sagt att vårt nuvarande valsysteem omöjliggör skapandet av en majoritetsregering. Om man då

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

analyserar de nio senaste valresultaten och visar att det med nuvarande valsysteem skulle ha blivit majoritetsregering i sex av dem, så betyder detta inte att man väljer ut omöjliga eller orimliga exempel. Att det sedan i ett av dessa tidigare val med ett helt annat valsysteem och ett helt annat kammarsysteem blev en annan typ av koalitionsregering har inte med saken att göra. Jag förstår inte varför herr Svensson fortsätter att blanda in detta, fastän jag faktiskt förklarade att det inte alls hör dit.

Ingen har påstått, herr Svensson, att det nuvarande systemet är absolut rättvist. Det är rättvist för de partier som kommer över spärren och vi har alla varit ense om att man behöver en sådan spärr mot små partier för att inte få en orimlig och skadlig splittring i alltför många små partier. Men, herr Svensson, man kan väl inte använda den begränsade orättvisan i det nuvarande valsysteem som ett argument för att acceptera en mycket större orättvisa i ett majoritetsvalsysteem. Detta har även andra nackdelar som jag påvisade. Om man är för ett sådant valsysteem, då får man väl ta upp och diskutera varför dessa orättvisor skulle vara motiverade.

Sedan noterar jag att herr Gadd, som tidigare utlovat att andra personer skulle ta upp och förklara hans uttalande i en tidningsartikel om att bättre skydd för de mänskliga fri- och rättigheterna enligt grundlagen är "formella knep", ännu inte har utnyttjat den möjlighet han fick, när han blev apostroferad, att lämna en förklaring. Det har heller ingen annan gjort.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag har på grund av heshet ingen röst kvar i kväll. Men de flesta har hört mig tillräckligt förut, och detta anförande håller jag bara för att få ett par synpunkter med i protokollet. Jag vill med ett par ord tala om republikfrågan som försvann.

Kungen är rikets statschef fastslås det i det inledande kapitlet till den nya regeringsformen. Man hänvisar till att detta är en given utgångspunkt vid utformningen av en ny författning, om man vill ha stöd i riksdag och folkopinion, alltså en rent taktisk synpunkt. Någon ytterligare argumentering för sin ståndpunkt har vare sig beredning eller utskott. Vad ledamöterna själva innerst inne tycker i sakfrågan är ganska förborgat. Men man har skäl att förmoda att den majoritet som fanns i riksdagen 1966 för en motion, där nuvarande justitieministern stod som första namn i första kammaren och jag såsom första namn i andra kammaren – den framlades av ett stort antal socialdemokrater – tydde väl på ett intresse som inte bör ha försvunnit utan fortfarande finns kvar. Motionen gällde att man skulle åtminstone utreda statschefens ställning i en modern parlamentarisk demokrati, även om statsskicket är republik.

Förre statsministern Erlander kom i alla fall ihåg det där ännu 1968, när han svarade på en interpellation i andra kammaren. Han sade då att den sittande grundlagberedningen borde pröva om vårt statsskick i framtiden bör vara monarkiskt eller republikanskt. Och så sent som 1971 avisade skatteutskottet en socialdemokratisk motion om en ny skattelagstiftning för kungahuset med att man ville vänta på att grundlagberedningen skulle klarlägga statschefens ställning även i en republik. I sak,

sade utskottets ordförande, var det ju självklart att han ansåg att kungahuset skulle skatta som andra.

Vid den tidpunkten, alltså 1971, hölls frågan om republik vid liv, men sedan tynade den fullkomligt bort. Varken grundlagberedningen eller propositionen har tagit itu med frågan utan gått omkring den. Man har bestämt sig för monarki utan någon utredning av republikalternativet. Det ställningstagande grundlagberedningen gjorde återfinns i regeringens proposition.

Jag hade det på känn i fjol och framlade därför en motion om att en utredning borde tillsättas för att verkligen studera hur en republik skulle kunna utformas för vårt samhälle – om man skulle ha president, för hur lång tid han skulle väljas, vem som skulle välja honom, vilka befogenheter han skulle ha, osv. Motionen avslogs.

Jag hävdade samma uppfattning på mitt partis kongress, och där liksom i riksdagen sade man att vi får väl först avvakta propositionen som bygger på grundlagberedningens utredning och remissyttrandena över dess förslag. Där är vi nu.

Det finns väl de som menar att den föreslagna krympningen av kungamakten är ett steg mot en mer demokratisk ordning och kanske uttrycker ett visst gehör för republiktanken. Min uppfattning är dock densamma som kom till uttryck bl. a. på LO-kongressen, nämligen att monarkin ”är en rest från det gamla börd- och ståndssamhället som är oförenlig med ett demokratiskt statsskick”. Det är säkert många med mig som har den uppfattningen, och de flesta tycker väl, skulle jag tro, att det är något löjeväckande över monarkin. Men det kan också sägas att det kan vara lika löjligt med en president och att han kan vara ännu mer maktfullkomlig. I det valet kanske somliga säger att det gör precis detsamma vilket det är.

Det går också lätt att göra sig löjlig över den rumphuggna monarki som vi nu föreslås acceptera. Hugga är ett hårt ord. Vi hörde häromdagen herr Hansson i Skegrie säga till herr Sjöholm att man inte behöver hugga när man kuperar – man tar en liten sax och klipper. Jag tycker att det verkar som om regeringen haft en liten brodersax och klippt med den runt omkring den kungliga grannlåten. Moderaterna har följt med, fastän de klippt litet mindre. Det finns alltså inte alltför mycket hämningar.

Vänsterpartiet kommunisterna har vid flera tillfällen liksom socialdemokraterna föreslagit införande av republik. I år hade man i en motion, nr 1, ett förslag om införande av republik, men i dag föreligger ett annat förslag om att det skulle skrivas in i regeringsformen helt enkelt att talmannen borde bli statschef. Den lösningen är enligt min uppfattning inte självklar, och jag menar nog att man måste penetrera frågan ytterligare, innan man tar ställning. Det är dock grundlag, som herr Lundberg sade, och den måste behandlas litet mer seriöst än andra lagar. Därför kommer jag inte att rösta med vpk:s förslag att göra talmannen till statschef.

Det har hänvisats till folkopinionen. Men vem känner folkopinionen? Det är veckotidningarna som har skrivit om den, och alla vi som är ute bland folk har väl också en viss uppfattning om den. Jag är inte så säker på att människorna tagit ställning till frågan om monarki eller republik

Nr 111

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

utan till den nuvarande kungen. De tycker om honom. Det är ingen tvekan om att många över huvud taget inte vill resonera om den här frågan så länge vi har den nuvarande kungen, och det finns många skäl till det. Men om man vid ett senare tillfälle, när det blivit skifte på tronen, skulle fråga människorna om de vill ha monarki eller republik tror jag inte att de skulle göra samma bedömning som nu.

Men om det vi i dag skall besluta är enigheten så stor att det inte är någon idé att lägga fram några slags rebelliska förslag. Jag ser ändå det här förslaget, i all sin otillräcklighet, som ett steg mot möjligheterna att genomföra republik när det, som det uttrycks, finns mer gehör i folkopinionen. Jag tar också fasta på den försäkran som gjorts av flera talare: att en grundlag inte är ett evighetsmonument, utan att man bör försöka få den att ständigt motsvara folkopinionen. Därför är det väl möjligt att av de socialdemokratiska ledamöter som kommer att fortsätta arbetet i riksdagen vänta sig att de förverkligar partiprogrammet när det gäller republiken.

Med detta vill jag säga att man till nöds kan acceptera – det var någon som uttryckte det så – det föreliggande förslaget även på denna punkt. Jag förutsätter alltså att republiksinnet finns dolt – mycket väl dolt – hos både beredningen och hos alla de ledamöter som här i kammaren åtminstone representerar mitt parti och att man kan vänta sig att den uppfattningen tar sig uttryck när den anses ha lättare, ur taktisk synpunkt, att vinna gehör.

Jag kommer att rösta för bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Eftersom jag har deltagit i grundlagberedningens arbete skulle det vara frestande att göra en betraktelse över förslagets huvudlinjer och dess öden fram till behandlingen i konstitutionsutskottets betänkande nr 26. Men jag skall avstå från det, dels därför att grundlagsförslaget redan har belysts utförligt under den hittills förda debatten, dels därför att tiden är långt framskriden. Jag skall nöja mig med att ta upp ett par delfrågor.

Till att börja med vill jag i anledning av debatten tidigare i kväll om skattefullmakterna för regeringen vitsorda herr Hernelius' uppgifter om arbetet i den arbetsgrupp i vilken han och jag var några av ledmötorna. Vi hade en promemoria med en från tekniska synpunkter god lösning i frågan om skattefullmakter. Vid det slutliga politiska ställningstagandet i arbetsgruppen hade det emellertid för min del blivit klart att mitt parti satte så stort värde på att behålla skattebesluten hos riksdagen att det inte var möjligt att godta ett förslag till skattefullmakter för regeringen.

Sedan skulle jag vilja ta upp en helt annan fråga. Den föreslagna regeringsformen och den nya riksdagsordningen innehåller till stor del regler för regeringens och riksdagens arbetsformer. Delvis rör det sig om bestämmelser som skall garantera rimliga arbetsmöjligheter för oppositionen, men till stor del är det också fråga om bestämmelser som från rent praktiska utgångspunkter reglerar riksdagens arbete. Man kan då först fråga sig, om reglerna kommer att medföra goda arbetsformer för

riksdagen. Det tror jag väl att de i stort sett har rimliga möjligheter att göra. Det är naturligtvis en mycket viktig fråga.

Men samtidigt får man inte glömma betydelsen, av att riksdagsledamöterna inte får bli så uppslukade av riksdagsgöromålen, att de inte kan hålla den kontakt med sin valkrets och sina väljare som är alldeles nödvändig i en väl fungerande demokrati.

För min personliga del anser jag det också vara ett angeläget önskemål att åtminstone flertalet av riksdagsledamöterna har fortlöpande praktisk erfarenhet av arbetslivet utöver det politiska arbetet, som ju är särpräglat på många sätt. Skulle vi få en riksdag med omkring 350 helyrkespolitiker som ledamöter, då är jag rädd för att riksdagen i stor utsträckning skulle förlora kontakten med vanliga människors upplevelse av samhället och problemen där och med medborgarnas tankar, behov och värderingar. En sådan utveckling skulle, befarar jag, i längden kunna bli en fara för själva vårt demokratiska system och dess funktion. Därför menar jag att det är angeläget att så många av riksdagsledamöterna som möjligt har ett yrkesarbete vid sidan av de politiska uppdragen. Jag tycker att idealtillståndet skulle vara att riksdagens ledamöter till största delen består av personer som utövar ett yrke – i fabrik, på kontor eller någon annanstans – under en del av året, för att under en annan del – högst halva året, skulle jag vilja säga – delta i riksdagens arbete och beslut.

Jag är medveten om att det är många praktiska svårigheter förknippade med genomförandet av en sådan ordning i den nya riksdagen. Jag är också medveten om att vi av olika skäl måste ha ett visst antal politiker som sysslar enbart med politiskt arbete.

Från de utgångspunkter som jag nu har framfört är de nya reglerna i regeringsformen och riksdagsordningen i viss mån oroande. Redan för några år sedan infördes en möjlighet att utsträcka riksdagens vårsession även efter den tidigare slutdagen, som var den sista dagen i maj månad. De nya reglerna ger möjlighet att börja höstens riksdagsarbete mycket tidigare än nu -- efter vad det synes hur tidigt som helst på sommaren eller hösten, fränsett givetvis valåren.

Riksdagsarbetet har också under lång tid tillbaka ständigt vuxit i omfång och tar alltmera tid i anspråk för ledamöterna. Några verkligt effektiva åtgärder häremot innebär *inte* de nya reglerna. I stället måste man befara att riksdagssessionerna kommer att successivt utsträckas under en allt större del av året.

Med den uppfattning jag här har deklarerat blir det nu en viktig fråga för riksdagen att se över sina arbetsformer inom ramen för regeringsformens regler och de grundläggande bestämmelserna i riksdagsordningen. Jag vill uttrycka den förhoppningen att de synpunkter som jag här har redovisat då kommer att beaktas.

Sedan några ord, herr talman, om de motioner som jag har väckt. Ett av yrkandena har bifallits. Det är jag naturligtvis tacksam för. De andra har avslagits med mer eller mindre välvilliga motiveringar.

Jag skall bara ta upp en av motionerna, nr 1787 av herr Ahlmark och mig. Vi yrkar i den att grundlagen skall fastslå att utlandssvenskar skall ha samma principiella rätt att rösta i riksdagsvalen som hemmasvenskar. För att markera detta har vi yrkat på en ändring i 3 kap. 2 § i förslaget

Nr 111

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

till ny regeringsform.

Kravet på rösträtt för utlandssvenskarna är ett gammalt folkpartikrav. Vi har fört fram det i många sammanhang, och vi har delvis fått våra önskemål tillgodosedda -- men endast delvis. Vi hade väl hoppats att man nu skulle vara mogen att fastslå att principen måste vara samma rösträtt i riksdagsval för utlandssvensk som för hemmasvensk. Utskottet avstyrker emellertid motionen under hänvisning till valtekniska utredningens pågående arbete.

I reservationen 12 av representanterna för de tre oppositionspartierna framhålls att det är en viktig rättvisefråga att utlandssvenskarna får sin rösträtt fastslagen i grundlagen. Man säger klart, övertygande och koncist: "Vi kan inte se någon som helst anledning att avvakta en teknisk utredning för att i regeringsformen fastslå *principen* om utlandssvenskarnas rösträtt." Jag instämmer till alla delar i det uttalandet. Jag tycker att det är en fullständigt tillräcklig motivering för bifall till reservationen, som också innehåller ett fullständigt förslag till lagtext.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservationen 12.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Trots den sena timmen vill jag gärna ta upp en sak som herr Ernulf anförde.

Det blir antagligen så, att riksdagen i morgon kommer att uttala sig för en utredning om riksdagens arbetsformer. Men jag har väldigt svårt att tro att den utredningen vid sina överväganden skall kunna komma fram till det som herr Ernulf ställde upp som ett ideal, nämligen att riksdagsarbetet skall kunna begränsas till ett halvår så att ledamöterna under den andra halvan av året skall kunna ägna sig åt yrkesverksamhet på hemorten. Det skulle vara möjligt om man tillämpade ett delegations-system, dvs. lämnade över ärenden till regeringen i en utsträckning som herr Ernulf säkert skulle opponera sig högljutt mot.

Men man får också ta hänsyn till att det system som herr Ernulf pläderar för innebär att vissa ledmöter skulle ha lätt att klara sitt yrkesarbete, andra skulle inte ha det. Det är helt enkelt omöjligt för dem som är t. ex. metallarbetare att arbeta en dag i veckan i industrin. Ett sådant system är tillämpligt för vissa yrkesinnehavare, men det är orealistiskt att arbeta från den utgångspunkten att alla ledamöter eller en större del av ledamöterna skulle ha möjlighet att ha yrkesarbete vid sidan av riksdagen. Då får vi antingen inskränka den statliga verksamheten eller delegera uppgifter till regeringen.

Herr ERNULF (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har liksom herr Johansson i Trollhättan väldigt svårt att tro att den utredning om riksdagens arbetsformer som kommer att tillsättas skall lyckas eller ens kunna göra något allvarligt försök att lösa de problem som jag framlade. Men just därför har jag velat understryka att utredningen redan innan den är tillsatt borde tänka om -- om jag får uttrycka saken så. Jag menar alltså att det är viktigt från demokratisk synpunkt att så många ledamöter som möjligt av riksdagen har kontakt med arbetslivet och med de enskilda människornas sätt att resonera, att

leva, att tycka, att tänka. Jag tror att problemet är möjligt att lösa. En metallarbetare kan väl arbeta halva året och – hoppas jag – få ledigt för riksdagsarbetet den andra hälften av året, även om detta givetvis är förenat med svårigheter. Jag är medveten om svårigheterna; det var just därför jag ville understryka det angelägna i – för det demokratiska systemets skull – att man försöker åstadkomma en sådan genomgripande reform att vi kan nå målet: en avsevärd del av riksdagens ledamöter ute i yrkeslivet under åtminstone halva året.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Det fanns en tid i riksdagens historia då man endast arbetade under vad vi nu kallar vårriksdagarna. Man slutade vid midsommartid eller möjligen någon vecka efter midsommar. Man kunde vara hemma på hösten och upprätthålla sin yrkesverksamhet.

Varför har vi det inte så nu? Svaret vet herr Ernulf. Verksamhetens omfattning har ökat så kraftigt att det helt enkelt inte är möjligt. Antag att vi inte skulle ha någon höstriksdag 1973. I morgon skulle allt riksdagsarbete vara avslutat. Hur skulle det vara möjligt? Jag tror inte att man skall starta denna utredning med så verklighetsfrämmande perspektiv. Tänk om, säger herr Ernulf, men det betyder väl då att vi måste skära ner stora delar av den statliga verksamheten.

Herr ERNULF (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att problemet är svårt att lösa, men jag tror inte som herr Johansson i Trollhättan att det är omöjligt att lösa, om viljan finns. Jag hoppas få återkomma till saken i annat sammanhang.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag har i motionen 376 yrkat att anslutning till politiskt parti endast skall få ske individuellt, efter personligt och frivilligt ställningstagande. Motionen har följts upp i reservationen 9, där det begärs lagstiftning av följande lydelse: "Ingen får genom kollektivt beslut anslutas till politiskt parti. Anslutning till politiskt parti får ske endast efter individuell ansökan."

Det hade givetvis varit lyckligast om vi hade sluppit lagstifta i denna fråga, om den hade kunnat föras ur diskussionen genom att socialdemokraterna, som är det enda parti som skaffar sig medlemmar på det här sättet, hade upphört med det. Men de fortsätter.

Herr Henningsson har stått här tidigare och skrutit med sina bedrifter på detta område. Mycket kunde anföras med anledning av vad herr Henningsson sade, men jag skall bara ta upp några punkter. Han sade att ingen av de kollektivanslutna blir anmäld med sitt namn. Jag tycker att det är ganska avslöjande. Medlemmen vet inte om han är medlem, och partiet vet inte vilka medlemmarna är – det är konsekvensen. De flesta medlemmarna får nämligen inte veta att de anslutits. Det visade undersökningar som SIFO för några år sedan gjorde bland LO-anslutna. Endast 8 procent av fallen sade att de var anslutna till något politiskt parti. Detta trots att det finns frivilligt anslutna till olika partier. Det är siffror som talar. Vad som händer, säger herr Henningsson, är att

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

fackföreningen för det antal partimärken som motsvarar antalet kollektivanslutna.

Det var intressant. Jag har själv som riksdagsman för moderata samlingspartiet blivit ansluten kollektivt genom mitt fackliga medlemskap till socialdemokraterna. Jag fick reda på detta drygt ett halvår efter, men något partimärke att sätta i en bok såg jag aldrig till. Om herr Henningssons påstående vore riktigt, skulle det ha kommit omedelbart med posten.

Herr Henningsson säger vidare att var och en som har intresse av dessa frågor har möjlighet att gå till fackföreningsmötet och reservera sig när beslut fattas. Jag vill påstå att det i stort sett är en bluff att säga på det viset. Det finns fortfarande fackföreningar, där de enskilda medlemmarna har den möjligheten, men i de allra flesta fall där man har representantskap har medlemmarna inte den möjligheten.

Herr Henningsson säger att om han inte vill gå dit och reservera sig, kan han ringa eller skriva – ja, under förutsättning att man får veta om beslutet. Men det finns fackliga medlemmar i LO-förbund som kommit till mig och påstått att deras fackliga representanter inte godtar den skriftliga reservationen utan sagt: Du får komma till fackföreningsmötet och tala om det här. Så kan det gå till i praktiken.

Herr Henningsson säger: Jag tar inte hänsyn till vad redaktörerna i Aftonbladet liksom tidigare i Stockholms-Tidningen skriver när de var negativa till kollektivanslutningen. Herr Henningsson säger att han framför sin egen mening. Ja, det är bra att man framför sin egen mening, men herr Henningsson vill inte att alla de andra fackföreningsmedlemmarna fritt skall få framföra sina individuella meningar när det gäller att de själva skall få besluta om de skall gå med i något politiskt parti. Det är rätt märkligt.

I förslaget till ny regeringsform sägs i 1 kap. 1 § att den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning. Men trots att man stödjer det nya förslaget vill inte socialdemokraterna att den, som tillhör en fackförening eller ett LO-förbund, skall ha full rätt till fri åsiktsbildning utan att han eller hon skall kunna tvångsanslutas till socialdemokraterna genom beslut av andra. Jag vill påstå att kollektivanslutningen är odemokratisk. Trots det har ledaren för socialdemokratiska partiet herr Palme vid olika tillfällen här från riksdagens talarstol försökt göra gällande att det socialdemokratiska partiet skulle vara mer demokratiskt än andra partier. Det är fantastiskt att herr Palme och hans partikamrater inte skäms över att säga något sådant när socialdemokraterna är det enda parti som inte vill tillämpa full frihet för den enskilde när det gäller att ta ställning till medlemskap i partiet.

Herr Sjöholm frågade tidigare herr Henningsson vad det är för fel med enskild anslutning. Han fick inget svar – såvitt jag kunde höra. Jag vill upprepa frågan till herr Henningsson: Vad är det för fel med att var och en själv får bestämma i de här frågorna utan att andra lägger sig i det? Ibland undrar man om socialdemokraterna tror att de LO-anslutna arbetarna inte begriper något, om de tror att socialdemokratiska partiet därför måste vara arbetarnas förmyndare. Men det är värre än så: socialdemokraterna vet att de håller på att förlora greppet över arbetarna.

Opinionsundersökningar pekar på att var tredje LO-ansluten arbetare för närvarande är beredd att rösta med något oppositionsparti. Jämfört med äldre undersökningar visar resultaten att fler och fler arbetare nu både tänker och röstar borgerligt.

Det är klart att socialdemokraterna är rädda för att förlora sin maktställning. Därför använder man också tack vare sina medlemmars majoritet i de fackliga styrelserna alltmer av medlemmarnas pengar för direkt eller indirekt stöd till det socialdemokratiska partiet. Därför görs fackförbundspressen alltmer till socialdemokratiska valpropagandatidningar. Därför vågar socialdemokraterna tydligen inte heller avskaffa tvångsanslutningen till SAP av borgerligt röstande fackföreningsmedlemmar. Genom skrämsel och tvång måste man försöka få så många arbetare som möjligt att rösta socialdemokratiskt – inte för arbetarnas skull, utan för att socialdemokratins mäktiga skall få behålla sin makt. Man vill heller inte avstå de pengar som de mot sin vilja kollektivt anslutna borgerligt röstande arbetarna bidrar med till de socialdemokratiska kassorna. Om man bara ville så skulle man kunna avstå från att ta emot medlemmar på det här sättet. Jag beklagar djupt att man ännu inte har fått majoritet bland de socialdemokratiska medlemmarna för att kunna avskaffa kollektivanslutningen. Men sådana här skäl skall inte få lägga hinder i vägen för att i demokratisk anda ge den enskilde arbetaren full rätt att själv bestämma sin partitillhörighet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 9 av herrar Hernelius och Werner i Malmö.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har redan tidigare sagt att jag är medveten om att alla fackliga medlemmar inte tänker på samma sätt. Jag har sagt att jag är medveten om att det finns medlemmar som blivit anslutna till sin fackliga organisation på grund av att deras arbetsgivare har sådant avtal att de den vägen tvingas tillhöra en organisation. Att dessa arbetare inte har samma uppfattning om vissa saker som de som frivilligt har sökt sig till organisationen är jag fullt medveten om. Men, herr Åkerlind, att de skulle sakna frihet att själva få avgöra vilken organisation de vill tillhöra är en fullständig orimlighet. Nu talar jag om medlemmar som är normalt vakna, och de hoppas jag att föreningsmedlemmar skall vara. Är de inte det har de varken i fackföreningar eller andra organisationer att göra.

Eftersom det påstås att jag har uttryckt mig så obegripligt och eftersom man har åberopat vad vissa redaktörer skrivit i tidningar, skall jag läsa upp ett litet stycke i ett tal av Hjalmar Branting som jag har i min hand:

”I kampens och stridens år, mot fiender som öppet bekämpa arbetarklassen, liksom mot lockelser i den individuella frihetens missbrukade namn, ges endast räddning och framgång genom *obrottslig sammanhållning*. Här är icke vår uppgift att frigöra vissa fack eller yrkesgrupper; nej, *alla* som med hand eller hjärna utföra samhällsnyttigt arbete, skall och måste emancipationen omfatta. Landsorganisationen fackligt, socialdemokrati politiskt, det är blott två sidor av *samma stora underklassrörelse*, som genom nödvändig självdisciplin tvång skapar den

Nr 111

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*

makt, som skall giva alla mera frihet än kapitalistsamhället förmår, ty den skall betrygga allas rätt att leva ett människovärdigt liv.”

Detta är återgivet i Social-Demokraten den 15 augusti 1898 och författat av Hjalmar Branting. Jag tycker inte att jag precis är i dåligt sällskap om jag hävdar att vi vill behålla samma rätt i dag när vi vet att vi har behov av den.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Nu börjar herr Henningsson gå tillbaka i tiden för att försvara sina åsikter. Han hänvisar till vad Hjalmar Branting sade 1898. Men vad han sade gällde dåtidens förhållanden, alltså de förhållanden som rådde för 75 år sedan. Hjalmar Branting sade dessutom att när arbetarna fått rösträtt och föreningsrätt, då kunde kollektivanslutningen avskaffas, därför att den då inte var nödvändig. Det skulle herr Henningsson också ha påpekat.

Sedan vill tydligen herr Henningsson påstå att de borgerligt röstande som blir kollektivanslutna blir det på grund av att de tillhör sådana arbetsområden där arbetsgivaren fordrar facklig anslutning. Det är helt fantastiskt! Efter herr Henningssons förra yttrande har jag tänkt igenom om det verkligen finns några som är i den situationen bland alla de kamrater jag har inom moderata samlingspartiet som är LO-anslutna. Jag har kommit på en på rak arm.

Men det finns oerhört många som är frivilligt anslutna, bl. a. jag själv, som har frivilligt gått med i den fackliga organisationen just – som herr Henningsson säger – för sammanhållningens skull i fackligt intresse, för att driva de fackliga frågorna gemensamt. Jag står kvar där frivilligt av den orsaken. Men vad jag motsätter mig är att fackföreningsrörelsen görs till politisk diskussionsklubb eller någon sorts politisk underavdelning till socialdemokraterna. Detta är fel, herr Henningsson!

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag började mitt anförande om kollektivanslutningen med att tala om att den har pågått i 75 år och att moderaterna celebrerar det genom att försöka få ett grundlagsförbud. Om herr Åkerlind hade hört på så har det redan klargjorts.

Jag måste säga att den förändring som skett från dåtidens förhållanden till dagens i hög grad har sin orsak i den sammanhållning som vi förstått att skapa mellan den fackliga och den politiska arbetarrörelsen. Jag är inte alls övertygad om att vi skulle ha gått lika långt och nått samma position om vi hade splittrat oss och gått var sin väg utan att hålla samman. Det är denna kombination som har gett oss vår styrka. Och, herr Åkerlind, om jag finner att denna väg har varit framgångsrik, skulle jag då bara så urbotat dum att jag bryter det sambandet och säger: ”Nu räcker det, nu går jag en annan väg”?

Jag vill framhålla att jag inte har sagt att alla i LO som tillhör moderata samlingspartiet också har kommit in den vägen att de tvingats ansluta sig till något visst fackförbund, men att det finns sådana människor, herr Åkerlind, det går väl inte att förneka.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är intressant att höra att herr Henningsson börjar sväva på målet i dessa frågor. Men det är också intressant att konstatera att herr Henningsson hänvisar till de resultat man nådde vid seklets början genom samarbete mellan socialdemokraterna och fackföreningsrörelsen. Jag vill inte alls förneka dessa resultat, och jag har många gånger sagt att jag, om jag skulle ha börjat rösta vid seklets början, med stor säkerhet då hade varit socialdemokrat. Men eftersom jag började rösta på 1950-talet och såg 1950-talets och 1960-talets problem framför mig, röstade jag inte med socialdemokraterna.

När det gäller det fackliga samarbetet med den politiska rörelsen, som herr Henningsson talar om, vill jag framhålla att också jag har viss erfarenhet efter fem år som fackföreningsordförande. Jag sade då från början konsekvent ifrån att jag inte ville vara med om att blanda samman fackförening och politik. Det gick under dessa fem år, och jag vill påstå att vi kanske gjorde ett bättre jobb rent fackligt under denna tid än vad som gjorts både dessförinnan och därefter. Vi blev ett sammansvetsat gäng som utförde ett hårt fackligt arbete och som försökte göra insatser för föreningsmedlemmarna. Vi förödde inte våra krafter på politiken, och därför kunde vi sätta in större kraft på den fackliga sidan.

Herr tredje vice talmannen anmälde att herr Henningsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

På förslag av herr tredje vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande detta betänkande samt behandlingen av återstående på dagens föredragningslista upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 2 Herr tredje vice talmannen meddelade att finansutskottets betänkanden nr 30–33 skulle sättas sist på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

§ 3 Anmäldes och bordlades jordbruksutskottets betänkande nr 29 angående uppskov med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition 1973:134.

§ 4 Kammaren åtskildes kl. 23.57.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert

Nr 111

Tisdagen den
5 juni 1973

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning m. m.*